

MAATIAINEN

Maatiaiskasvien, -eläinten ja -maisemien puolesta

3/2010

Maatiainen -

Det lantliga kulturarvet ry

Maatiainen ry on perustettu vuonna 1989.

Yhdistys pyrkii säilyttämään vanhat viljely- ja koristekasvit sekä alkuperäiset kotieläinrodut eli maatiaiskasvit ja -eläimet. Lisäksi yhdistys haluaa vaalia perinnemaisemia.

Yhteys toimintaryhmiin

Yhdistyksen jäsenet ja muutkin maatiaisasioista kiinnostuneet voivat ottaa suoraan yhteyden toimintaryhmiin. Yhteyshenkilöiden tiedot ovat takakannen sisäisivulla.

Yhdistyksen toimisto

Stenbäckinkatu 8
00250 HELSINKI
(09) 477 5331
toimisto@maatiainen.fi
www.maatiainen.fi

Aukioloajat

Maatiaisen toimiston aukioloajat ovat keskiviikko ja torstai klo 12-18, huhti toukokuussa myös tiistai klo 12-19. Toimisto sijaitsee Helsingin Taka-Töölössä lähellä Naistenklinikkaa. Tienoille pääsee Mannerheimintietä pitkin kulkevilla busseilla ja raitiovaunuilla sekä Topeliuksenkatua kulkevilla busseilla.

Jäsenyys

Yhdistyksen jäseneksi voi liittyä ottamalla yhteyttä toimistoon kirjeellä, sähköpostilla tai puhelimella. Jäseneksi voit myös liittyä maksamalla jäsenmaksun suoraan yhdistyksen tilille. Kirjoita viestikenttään UUSI JÄSEN sekä nimesi ja osoitteesi.

Jäsenmaksu

Vuoden 2010 henkilöjäsenmaksu on 25 €, opiskelija 18 €, perheenjäsen (varsinaisen jäsenen ohella) 11€

Lahjoitukset

Yhdistys ottaa kiitollisena vastaan lahjoituksia toimintansa tukemiseen.

Tilinumero

Aktia 405500-114419
Suupohjan Osuuspankki 473000-195205

Kansi: **Damaskonruusu** (Kuva: Aune Kämäräinen)

Maatiainen - lehti

22. vuosikerta

3/2010

Julkaisija

Maatiainen ry

Toimitus

Päätoimittaja: **Aune Kämäräinen**,
aune.kamarainen@kolumbus.fi, p. 050 3255334
Taitto: **Raija Ojanen**, raija_ojanen@yahoo.com

Kirjoitukset ja muu aineisto

Lehteen tarkoitetut kirjoitukset ja ilmoitukset pyydetään lähettämään yhdistyksen toimistoon tai suoraan toimittajalle sähköpostilla tai kirjeenä. Toivomme vinkkejä, kannanottoja ja lukijoiden kertomuksia kokemuksistaan maatiaismaailmassa.

Arvoisat kirjoittajat! Jos kirjoitatte tietokoneella, lähetättehän tekstin joko levykkeellä tai sähköpostilla. "Vanhanaikaisella" kirjoituskoneella tai käsinkirjoitetut tekstit naputtelemme toki itse paperilta tietokoneelle.

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Ilmestymisaikataulu 2010

Numero Aineiston viimeinen jättöpäivä Ilmestymisaika

1	29.1.	26.2.
2	9.4.	7.5.
3	6.8.	3.9.
4	5.11.	3.12.

Tilausmaksu:

Lehti jaetaan yhdistyksen jäsenille jäsenmaksua vastaan. Muille tilausmaksu on 25 € vuonna 2010. Irtonumero 4 €

Ilmoitushinnat:

Koko sivu 200 €, ½ sivua 120 €, ¼ sivua 80 €.

Painopaikka:

Forssan kirjapaino

ISSN 1455-3201

Maatiainen-lehti 4/2010 ilmestyy 3.12.2010.

Olkaa hyvät ja lähettäkää kirjoitukset, ilmoitukset ja muu lehtimateriaali toimistoon tai suoraan toimittajalle **5.11.2010** mennessä.

Ihminen, yhteisö ja maisema – lähidemokratiaa - onko sitä?

Yhdistyksemme on viime vuosina valinnut perinnemaiseman, jonka ylläpitäjät palkitaan kunnia-kirjalla. Niin voittajat kuin muutkin osallistujat ovat olleet upeasti vaalittuja kokonaisuuksia. Näkyy selvästi, kuinka paljon rakkautta ja päättäväisyyttä näihin maisemiin on uhrattu.

Maisemayksiköitä on kuitenkin erikokoisia, on pienehköjä maisemia, joiden kohtalo on yhden ihmisen tai yhden perheen käsissä ja suuria, joiden kohtalo riippuu suuremmasta yhteisöstä kuten kylästä tai usemmastakin. Suojelualueet ovat jo erityinen ryhmänsä. Suurten ja yhteisten kokonaisuuksien ylläpito riippuu niistä päätöksistä, joita maiseman omistajat ja käyttäjät tekevät niissä puitteissa, mitä maankäytöstä ja rakentamisesta on säädetty. Taajamissa, rannoilla ja rantojen tuntumassa ollaan lähes täysin riippuvaisia siitä, mitä kaavoitus- ja muut viranomaiset määräävät. Päätavoitteena vaikuttaa olevan vapaa-ajan asutuksen tihentäminen rannoilla kaiken muun toiminnan kustannuksella. Taajamien ja rantojen ulkopuolella sensijaan yksityisillä maanomistajilla on enemmän valtaa maisemaa koskevis- sa asioissa. Ainakin saa itse päättää viljelläänkö peltoa vai metsitetäänkö se. Metsänkäyttö ja -hoito taas on jo melko tarkasti säädeltyä. Rakentaminen puolestaan on metsänhoitoakin tiukemmin valvottua. Useimpien perinteisten rakennusten pystyttäminen on kielletty, eikä paikkakuntien omaa rakennustapaa ole uudisrakennussääöksissä otettu huomioon. Silti kylissä on edelleen vapautensa eikä suoranaista purkamisvelvoitetta sentään vielä ole säädetty, mutta eiköhän jotain sen tapaista vielä tätä menoa ilmaannu. Mutta saahan rakennuksen ulkopäin vuorata perinteisenkin näköiseksi.

Yksityisen vallan ja viranomaisvallan ohella yhteistä valtaa oman kylän asioihin, kuten maisemaan, ei sen sijaan ole missään - eikä ole ollutkaan enää moniin sukupolviin. Siellä missä kyläkunnat olivat joskus järjestäytyneet, ne lakkautettiin isonjaon myötä jo aikoja sitten. Isonjaon yhtenä periaatteenahan oli levittää asutus mahdollisimman hajalleen, jotta itsekullakin olisi pellolleen lyhyt matka. Yhtenä muista isonjaon tavoitteista oli ky-

lien hävittäminen - minkä silloin luultiin vain parantavan tehokkuutta ja muustahan ei tuolloinkaan ollut väliä. Maankäytössä viimeinen jäännös muinaisten kyläkuntien toiminnasta ja vallasta on jakokunta ja sittemmin luodut kalastuskunta ja osakaskunta. Jakokunta päättää lähinnä vesijättömaiden lunastusmaksusta ja kalastuskunta tai osakaskunta lisäksi kalastusmerkin hinnasta eikä paljon muusta. Seurakunnissa kylät sen sijaan toimivat edelleen kinkerit - eli kylänlukupiireinä.

Muut kylien asiat asiat, kuten nyt maisema, ovat virkamiesten ymmärryksen ja yksittäisten omistajien päätösten armoilla. Edes rantakaavaan ei jakokunnan tms. mielipidettä kysytä, vaan kuuleminen järjestetään ainoastaan rannanomistajien kesken, jolloin päätös on luultavasti toinen kuin se olisi koko yhteisöä kuulemalla. Edes keskikylän peltojen metsitysluvissa ei aikoinaan kuultu kyläläisiä. Maisema on silti kaikkien yhteinen elinympäristö, johon nykyään pystyy vaikuttamaan lähinnä vain oman omistuksensa puitteissa - tai eduskunnan tai EU:n parlamentin kautta...

Yhteiskunta on haluttu monestakin syystä saada ruotuun ja helposti hallittavaksi. Samalla on viime ajat korostettu yksilön oikeuksia ja vapauksia. Samalla on mitätöity perinteisten yhteisöjen asema ja vaiettu siitä, olisiko niilläkin hyvä olla edes joitain oikeuksia. Yksilön ja yhteisön onni ovat edelleen toisiinsa sidoksissa. Pieniyhteisöt, kuten kylät eivät vain saa lainvoimaista tukea, eikä niitä ikäänkuin ole olemassakaan - edes siellä missä niitä vielä oikeasti olisi.

Tuntuu siltä kuin ihmisen ja kuntahallinnon välistä puuttuisi yksikkö, jonka puitteissa voisi laillisesti vaikuttaa lähiympäristönsä ja -yhteisönsä asioihin. Esimerkiksi vuosisatojen saatossa muodostunut kylä kävisi juuri tällaisesta yksiköstä. Nykymaailmassa ei ole juuri mitään laillisia perusteita tämän tason paikallisiin päätöksiin. Hyvät naapurisuhteet, yhteisen hyvän tavoittelu ja vastuu menneiden ja tulevien sukupolvien edessä ovat niitä keinoja, jotka ovat käytössä. Maisemia on aina, perinnemaisemien säilyminen on vaatii erityistä yritystä.

TR

Miljoona ruusua ja muita Bulgarian ihmeitä

Havaintoja Maatiaisen keväiseltä matkalta

Maatiaisen ulkomaanmatka suuntautui tänä vuonna toukokuun puolivälissä Balkanin niemimaalle, Bulgariaan. Matkajärjestelyistä huolehti ja matkanjohtajana toimi tunnetulla taidolla Anne Paalo. Oppaiksi saatiin pitkään Bulgariassa asuneet ja kieltä taitavat suomalaiset Anna Häkkinen ja Tommi Nordgren. Matka oli suosittu ja täynnä viimeistä sijaa myöten.

Bulgariassa oli toukokuun alussa ollut helteinen kausi, mutta maatiasten tullessa oli hieman sateista ja viileää, mitä paikalliset pahoittelivat, mutta pohjoisille matkalaisille se oli vallan miellyttävää. Saatiin katava kuva maasta, joka neuvosto aikaan oli suosittu turistikohde mutta joka on sitten jäänyt useimmille melko etäiseksi.

Koska matkan kustannukset oli puristettu minimiin, lennot eivät olleet kaikkein mukavimmasta päästä. Mennen tullen välilasku ja usean tunnin odotus Prahassa, mutta senkin voi käyttää monella tapaa hyväksi: tehdä ostoksia, mennä vaikka hierottavaksi tai kampaajalle. Bulgarian pääkaupunkiin Sofiaan saavuttiin myöhään illalla. Hotellissa sattunut pitkäkö huonejakosähäläys (lentoyhtiön moka), meinasi kiristää hermoja. Sofiassa vain yövyttiin tulo- ja menomatalla pikaisesti, joten kaupunki jäi meille suunnilleen tuntemattomaksi – maatiaiskohteethan olivatkin maaseudulla.

Tienvarren torikauppialla oli myytävänä pähkinöitä, manteleita, hunajaa ja juomia.

Vehmasta ja kukkeaa, hieman uneliasta

Heti ajaessamme tilausbussillamme maaseudulle näimme maiseman keväisen vehmauden, jota kaikkialla teiden varsilla kukkivat puut ja pensaat korostivat. Täällä asutaan tiiviissä kaupungeissa tai kylissä, ei harvaksen maaseudulla kuten meillä. Maaseutu onkin sitten avointa ja näyttää laajalti suorastaan asumattomalta. Neuvostoajasta on kulunut jo pari vuosikymmentä, mutta sen merkeinä on kaikkialla hylättyjä ja hoitamattomia hedelmätarhoja. Ne kuuluivat ennen kolhooseille ja sovhooseille. Bulgaria oli Neuvostoliiton ja koko Itä-Euroopan hedelmien ja vihannesten tuottaja numero yksi. Hedelmätarhoja, tontteja ja taloja saa nyt halvalla. Kylissä oli aukioita suurine vanhoine puineen, ja plataanin alla kaikessa rauhassa tupakilla istuskeleva miesjoukko olikin tavallinen näky. Kiireestä täällä ei ole tietoaakaan. Kylien ja kaupunkien ulkopuoliset joutomaat olivat täynnä kukkia, ja maaseudun kukkakedot saivat maataiset huokailemaan ihastuksesta. Aina pysähdyttäessä ryöpsähti porukka bussista kiertelemään lähimaastoja nenä maassa, valokuvaamaan ja löytämään tuttuja ja tuntemattomia lajeja. Pentti Alangon ja muutamien muidenkin viisaasti mukaan ottamat Välimeren kasvit kuluivat matkalaisten käsissä, ja Pentin kasvinäytteiden pinkka kasvoi kasvamistaan.

Vuorisen maan maisemat ovat moninaiset. Korkeimmilla huipuilla lumi viipyy pitkälle kesään, ja siellä on alppimainen kasvillisuus. On vuorien rinneremettä, niittyjä ja lehtoja sekä Mustanmeren rannikon omat, paikoin melkein trooppiset biotoopit.

Bulgaria on maa, jossa suomalaiset ovat kovassa kurssissa. Täällä muistetaan vielä, miten Suomen kaarti taisteli Turkin sodassa 1877-1878 ja auttoi maata vapautumaan Turkin ikeestä. Suomalainen kenraaliluutnantti Johann Casimir Ehrnrooth toimi 1880-luvulla juonkin aikaa Bulgarian sotaministerinä. 1900-luvun alussa bulgarialainen Grigori Petrov kirjoitti Suomea ja suomalaisia ihannoivan kirjan Valkoilijojen maa. Valkoilijat tarkoittanevat kieloja. Bulgaria on hyvin vanhaa maata, sen historia alkaa antiikista. Se kuului kreikkalaisten Mustan meren

Aasi on yleinen kotieläin ja vetojuhta Bulgarian maaseudulla.

Veliko Tarnovon historiallinen kaupunki on rakennettu vuorenrinteille. Kaupungin tärkein nähtävyys on linnake, joka toimi turkkilaisia vastaan käydyissä taisteluissa.

Tämän Veliko Tarnovon talon asukas on varmasti pelargonioiden ystävä.

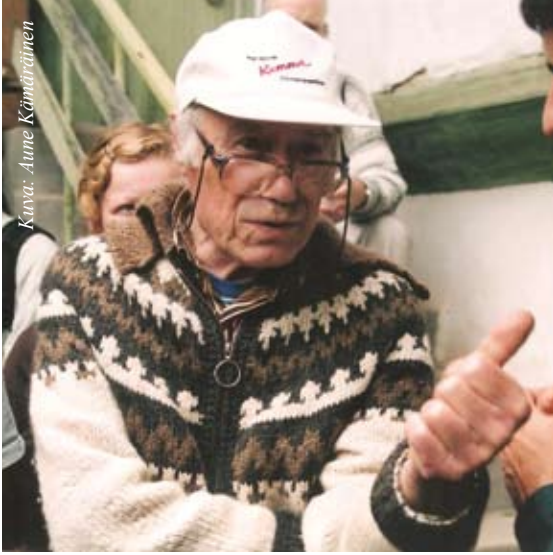

siirtokuntiin, jota he kutsuivat Traakiaksi. Kreikkalaisten musiikin jumalan Orfeuksen sanottiin olevan kotoisin Rodopi-vuoristosta. Bulgarialaiset ovatkin musikaalista, laulavaa kansaa.

Hunajaa, kaktuksia ja savitaloja

Historiallinen Veliko Tarnovon kaupunki on bulgarialaisille vähän samaa kuin Turku suomalaisille. Vanha kaupunki on mäkinen ja kadut ovat kapeita: Tätä paikkaa ei ole suunniteltu auto liikenteelle! Talot killuvat mäkien rinteillä kuin pääskysenpesät. Kadut on päällystetty nupukivillä ja kivilaattoja käytetään katoillakin, toki punaiset tiilikatot ovat tavallisimpia. Tavan takaa joutuu nousemaan portaita. Veliko Tarnovon kauppakadulla on pitkä rivi käsityöläisten verstaiteita ja putiikkeja. Sieltä lähti moni vaate, keramiikkaesine ja ikoni matkalaisten mukaan. Bulgariassa on kasvien käyttö lääkkeiksi ja ruuaksi perinteistä. On jopa yrttiapteekki, josta voi ostaa monenlaisia lääkeyrtejä kuivattuna. Hotellimme sijaitsi siten, että sieltä pääsi suoraan ikkunoista tai terasseilta näkemään illan pimennyttyä Veliko Tarnovon linnonituksen mäelle heijastetun upean historiallisen valoshown.

Maastoretellä kävelimme muutaman kilometrin reitin kaupungin lähellä sijaitsevassa laaksossa. Heti kaupungin ulkopuolella näkyi asukkaiden pikku palstoja, aidattuja ja hyvin hoidettuja kasvimaita, joilla perunat, kurkut, salaattitomaatit ja pavut olivat hyvällä alulla. Jopa kaupungin ja maaseudun välisillä epämääräisillä joutomailla kasvoi malvoja, punaisia unikoita, ruusuja ja vaikka mitä. Kukanniityt reunustivat polkua, ja arvata saattaa, että niiden kasvirik-

Kuva: Aune Kämäräinen

Mehiläistarhuri Jordan Velitskov.

Kuva: Aune Kämäräinen

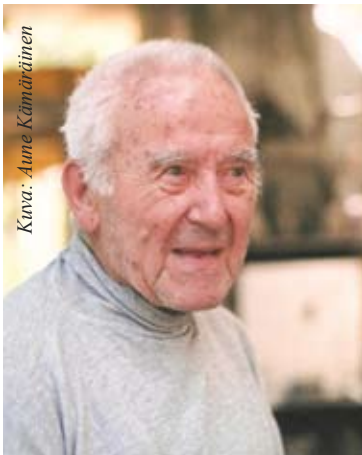
Esa hankki mehiläistarhalta kilon painoisen vahakakun.

kaudet pysäyttivät yhden ja toisen maastoa tutki-
maan. Putoukselle asti käveli osa ryhmästä, mutta
luostarille, joka olisi ollut varsinainen päämäärä,
ei päässyt kukaan – sillä matkan varrella oli liikaa
kiinnostavia luontokohteita!

Pistäydyimme 15 kilometrin päässä Veliko Tar-
novosta sijaitsevassa Emenin kylässä paikallisen
mehiläistarhurin Jordan Velitskovin luona, jolta
sai ostaa luomuhunajaa ja mehiläisvahaa. Ympäri-
lä kukkivat seljat olivat mehiläisten suosiossa. 77-

vuotias Velitskov kertoi tarhastaan, jota hän pitää
perheineen. Tuotteita ei tarvitse markkinoida, ne
viedään käsistä.

Velikon kylässä Lozenetsin lähellä näimme eri-
koisen yksityisen kasvitieteellisen puutarhan. Sitä
ei mainosteta missään – se vain pitää tietää. Paikan
löytää noin 5000 henkeä vuodessa. Puutarhan isän-
tä Serafim Stojanov, jota ei mitenkään olisi uskonut
90-vuotiaaksi, esitteli ketteränä paikkojaan, joihin oli
pienelle alalle mahdutettu uskomaton määrä kasveja.

Kuva: Aune Kämäräinen

90-vuotias Serafim Stojanov on käyt-
tänyt subtrooppisen kasvitarhansa
luomiseen 25 vuotta.

Serafim Stojanov on erikoistunut
puutarhassaan subtrooppisen alueen
kasveihin, mm. sitrushedelmiin.
Kuvassa mandariinipuu.

Kuva: Aune Kämäräinen

Mestarien 3 / 2010

Tässä on vain pieni osa Serafim Stojanovin puutarhan 1600 kaktuksesta.

Paikkaa hoitaa isäntä Radka-vaimonsa, tyttärensä ja kahden poikansa kanssa. Serafim ja pojat ovat agronomeja. Nuorempana Serafim työskenteli mm. Ranskassa ja Afganistanissa, josta alkoi hänen kiinnostuksensa mantelipuihin. Tämä ”pieni kansanyliopisto”, kuten Serafim sitä kutsuu, on syntynyt hänen omasta harrastuksestaan, kiinnostuksestaan subtrooppisiin kasveihin – ja suurella työllä. Päälajeja ovat kaktukset, kukat ja hedelmäpuut, erityisesti sitruukset. Hedelmäpuista on leikkaamalla tehty kääpiömäisiä – niin niitä mahtuu pieneen alaan enemmän. Kasvihuoneesta löytyy uskomattomat 1600 kaktusta (maailmassa kaktuslajeja on n. 4000) ja parisataa citrus-puuta. Serafim on risteyttänyt aprikooseja ja luumuja keskenään sekä myös mustaherukan ja karviaisen.

Hotnitsan kylässä tapasimme Englannista Bulgariaan muuttaneen Susan Haganin. Bulgariassa häntä viehättävät rauhallinen ympäristö, kiireetön elämänmeno ja luonto. Monet britit ovat hankkineet viime aikoina lomapaikkoja täältä. Susan harrastaa kokeilevaa ekoarkkitehtuuria ja oli rakentanut tontilleen talon perinteisellä tekniikalla polttamattomasta savesta ja oljesta. Suomalaiset vähän epäilivät talon kestävyyttä ja lämpimyyttä talvella, mutta Susan vakuutti sen olevan oikein mukava asuttava. Erikoinen ainakin. Niin oli myös Susanin tontilleen pystyttämä jurta, talviasuttava sekin.

Susan Hagan käsissään savesta ja oljista koostuva rakennusaine, savitiili, jota ei polteta. Hän on rakentanut tontilleen sekä savitalon että jurtan.

Vuohet olivat päättäneet napsia vähän puun lehtiä kiviaidan takaa ennen kotiin menoa.

Kuva: Aune Kämäräinen

Hotnistan kylän emännät ottivat maatiaisivieraat vastaan perinteiseen tapaan tarjoamalla vastaleivottua leipää ja hunajaa.

Illan kohokohta oli, kun saimme nähdä kylän nauta-, lammas- ja vuohikarjien palaavan laitumelta ja kaantuvan kiltisti kotipihoihinsa.

Illaksi olivat paikalliset asukkaat järjestäneet maatiaisille illanvieron tanssein, lauluihin ja syömisin. Värikkäät, koristeelliset kansallisasut herättivät ihastusta.

↓ Hotnistan kyläkuoro itse valmistetuissa kansallisasuissaan esitti paikallisia lauluja ja tansseja.

Maatalainen 3 / 2010

Kuva: Aune Kämäräinen

Isä ja poika päästelivät ilmoille kipakkarytmiä savelmiä. Säkkipilli kuuluu perinteisiin bulgarialaisiin kansansoitteisiin.

Näin sujui maataisilta bulgarialainen kansantanssi.

Mustanmeren rannan salainen kolkka

Bulgarian matka ei olisi täydellinen ilman Mustaamerta. Mustamerihän on juuri se paikka, jonne tänne suuntautuva matkailu pääasiallisesti kohdistuu. Matkailu oli 20 vuotta sitten vilkasta, koska Bulgarian Kultahietikko oli yksi edullisimpia aurinkorantoja. Nyt matkailu näyttää olevan hiljaiseloa, sillä uusia hotelliyrittäjiä ei noin vain löydy. Kuuluuhan Bulgaria niihin Itä-Euroopan maihin, joista joka toinen haluaa epätoivoisesti pois.

Maataiset pääsivät näkemään Mustanmeren rannikon ihmeellisen ”salaisen kolkan”, jota entinen tai nykyinen turismi ei ollut vielä juuri koskettanut. Miten Sinemoretsin kaltainen ”Herran kukkaro” on mahdollinen? Selitys on siinä, että alue on aivan Turkin rajalla ja kuului neuvostovallan aikaan rajavyöhykkeeseen, jonne matkailijoilla ei ollut asiaa. Pieni Sinemoretsin kylä loivan rantatöyrään päällä nukkuu vielä Ruususen unta. Aurinko paistoi pilvettömältä taivaalta ja ilma oli leuto. Kylässä on pari kauppaa, pari hotellia ja paljon tyhjiä tontteja. Kissat ja koirat vaeltelivat vapaina kylänraiteilla, ja hevosetkin laidunsivat vapaina missä vain ruohotupsu löytyi. Lammaspaimen kuljetti laumaansa rantaniityillä.

Hotelli, jossa joukkomme asui, oli uutukainen – taisimme olla ensimmäisiä asiakkaita siellä, niin hämmentyneinä tarjoilijat juoksentelivat asioillamme. Koska täällä oli paikallisten mielestä vielä ”kylmää”, olivat jäätelösäilöt tyhjiillään. Mutta bulgarialainen ruoka maistui mainiosti. Yksinkertaiset liha- ja kalaruuat olivat herkullisia, ja aterian alussa tarjottu chopsk-salaatti sai yleisen suosion.

Kuva: Aune Kämäräinen

Mustanmeren ranta Sinemoretsissa on kuin kuvakirjasta. Turkoosinsininen, kirkas vesi sivelee rantahiekkaa. Rantaniityillä viihtyvät monet kukat.

Näkymä meren rantaan oli lumoava. Vihreillä niityillä kukkivat lukemattomat kukat – taas kiivasta valokuvasta ja kasvinäytteiden keruuta. Alhaalla nousi mustia rantakallioita, joita vasten melkein tyynen Mustanmeren aallot kohisivat. Silmän kantamattomiin sileää hiekkarantaa. Karussa hiekassa kasvoi valtava määrä kukkia, mm. keltaisia ja punaisia unikoita.

Mustameri ei ole musta, vaan vesi oli läpikuultavaa, turkoosinsinistä. Merenrannan läheisyydessä oli

pari makean veden lampea, joiden soisilla rannoilla oli oma kosteikkokasvillisuutensa. Siellä saattoi vastaan kömpiä kilpikonna, ja illalla alkoivat sadat sammakot konserttinsa. Tällaisella paikalla muualla olisi ollut hotellien rivistö ja auringossa makailevien turistien, auringonvarjojen ja rantatuolien massa. Mutta tämä ranta oli aivan tyhjä, kuin unimaisema. Siellä nautimme kävelystä, kasvien ja eläinten tarkkailusta – ja jotkut menivät uimaankin. Vesi oli kirpeän kylmää.

Sinemoretsin merenrannan tuntumassa on makean veden lammikkoja, joiden tienoilla asuu kilpikonnia ja sammakoita.

Kuva: Aune Kämäräinen

Kuva: Aune Kämäräinen

Punaiset unikat täplittävät toukokuussa Bulgarian tienvarsia ja joutomaita sekä merenrantahietikkoja.

Kuva: Aune Kämäräinen

Kuva: Aune Kämäräinen 3.7.2010

Vihdoin – ruusuja!

Useimmilla oli tiedossa, että Bulgaria on ruusujen maa. Taisivatpa jotkut olla matkalla juuri ruusujen takia. Keski-Bulgarian Ruusulaakson lempeä mikroilmasto johtuu sitä molemmin puolin suojaavista vuorista. Majoituimme pieniin majataloihin Kaloferin kaupunkiin. Sattui olemaan Bulgarian historian kunioitettuihin hahmoihin kuuluvien Kirillin ja Metodin päivä. Nämä munkit laativat kyrilliset aakkoset 800-luvulla – niihin perustuu venäjän kielenkin kirjoitusasu. Kirilliä ja Metodia muistetaan Bulgariassa kirjakielen ja koko kirjallisen sivistyksen isinä – vähän niin kuin Agricola meillä. Kaupungin keskusaukiolle kokoontui heti aamulla suuret joukot koululaisia, ja juhlaan kuului puheita, soittoa ja laulua.

Tämän olisi pitänyt olla ruusujen keskeistä kukinta-aikaa, mutta yllätys: vain harvat niistä kukkivat, sillä kevään eteneminen oli pysähtynyt. Valtavat ruusu- ja lavendeliviljelmät reunustivat tietä. Ruusuöljyn uuttaminen damaskonruususta eli Kazanlakin ruususta on täällä ikivanhaa. Turkkilaismiehityksen vuosisadat vain pysäyttivät sen pitkäksi aikaa. Bulgarian itsenäistyttyä 1870-luvulla ruusuöljytuotanto oli yksi ensimmäisiä teollisuudenaloja, joita pantiin käyntiin. Ruusuöljyä viedään ulkomaille hajuväsiteollisuuden raaka-aineeksi, mutta ruusutuotteita on paljon muitakin: ruusuvesiä, -voiteita, saippuota jne. Käytyämme ruusuöljypuristamossa saimme tehdä ostoksia sen kaupassa, ja lukuisat hyväntuokuiset tuotteet siirtyivät matkalaisten kasseihin. Kävimme myös eräässä yksityisessä ruusutarhassa, jossa oli jo jonkin verran ruusuja kukalla. Meillä oli lupa kerätä ruusuja, ja pian koristivat ruususeppeleet seurueen naisten kutreja.

Kuva: Aune Kämäräinen

Ruusuoöljyn alkulähde, damaskonruusu on kerrottu, tuoksuva ja heleän vaaleanpunainen.

Ruusulaakson pohjoispuolella kävimme Keski-Balkanin kansallispuistossa, jossa ohjelma oli folklore-painotteinen. Kauniista jokilaaksosta lähti useita kävelypolkuja, joiden varsilla oli jälleen runsaasti kasvinähtävyyksiä ja ylhäältä vuoren rinteeltä mahtavat maisemat. Jokirannan leiripaikalle kattoivat isäntämme ja emäntämme mainion piknik-aterian paikan päällä öljyssä paistettuine ”lettuineen”. Sikkäläinen oppaamme Nikolai Tsusov, muusikko ja tanssija itsekkin, oli kutsunut mukaan kaksi kansanpelimannia, isän ja pojan, joiden säkkipillinsoiton tahdissa pian pyörimme hurjan bulgarialaisen kansantanssin pyörteissä.

Rikassisältöisen matkan rasituksista sai toipua ja sen antia kerrata paluumatkalla, mille välilasku Prahaan pitkin jatkolennon odotuksineen antoi hyvät mahdollisuudet. Bulgaria-asiaa on luvassa vielä seuraavassa Maatiaisen numerossa, mm. ruokaohjeita ja tietoa ruusuöljystä.

Aune Kämäräinen

Ruusutarhassa kävi kuhina, kun maatiaiset pääsivät poimimaan ja haistelemaan kukkia. Vasta muutamat ruusupensaat olivat kukalla.

Kuva: Majaja Manninen

Korteniemen metsänvartijatilán yli satavuotias päärakennus vanhojen omenapuiden katveessa.

Maatiaiskanojen matkassa Hämeessä

Maatiaisien kotimaanraportti

Matkalla bussissa oli 15 henkilön ”kaakattava kanalauma” ja heidän lisäksi yksi miespuolinen matkustaja ja kuljettaja. Ihan oikeat maatiaiskanat toivottivat matkalaiset tervetulleiksi niin Korteniemen perinnetilalla, Haikalan taimistolla kuin Lopen pappilanpuistossa.

Kesäisestä Suomesta löytyy yllättävän paljon kiinnostavia asioita ja kaunis ja kansainvälisestikin ylistetty maamme tulee tutuksi. Maatiaisien matkanjohtaja Anne Paalo kaikesta romanttisuudestaan ja tunteellisuudestaan huolimatta tai ehkäpä juuri noiden ominaisuuksiensa ansioista oli osannut valita jälleen erinomaiset vierailukohteet: Korteniemen perinnetila eläimiseen, ruiskuhilaineen ja toimivine riihineen, erinomainen Hatanpään arboretum Tampereella, yöpymiskohde Frantsilan yrttitila yrttisaunoineen, maatiaishenkkinen Haikalan taimisto ja Lopen pappilanpuisto kyyttölaumoineen.

Korteniemen perinnetila – torppa kansallispuiston sydämessä

Korteniemen perinnetila sijaitsee kulttuurillisten perintöarteiden säilymistä suosivalla syrjäseudulla Tammen ylängöllä. Hämeen härkätielle oli matkaa 15-17 km ja sisällissodan aikana paikka soveltui piilottelukohdeksi. Kvartsi-iskokset, joita on käytetty pientyökaluissa, viittaavat siihen, että Korteniemi on jo kivikaudella ollut mielenkiintoinen asuinpaikka kauniin järven rannalla. Rannalla seisoo nykyisin malkakattoinen savusauna monisatavuotisen kuusen tuntumassa. Kuusen alla on tilaa suurellekin seurueelle, vaikkapa raamattuntuntien pitämiseen.

Korteniemen päärakennus on 1880-luvulta ja siellä asui Kalle Lönngen toimiessaan metsänvartijan perintövirassa. Torppa on Lönngroten Paikkarin torppaa herraskaisempi ja siihen sisältyy kruununmetsäkappale. Metsässä näkyvät edelleen palokorot, jotka jäivät muistoksi kerran sadassa vuodessa alueen yli pyyhkäisseistä metsäpaloista. Omenat saapuivat Korteniemelle 1900-luvun alussa.

Korteniemen päärakennuksen porstuan akkunoilla kukkivat vanhanajan mummonpalsamit.

Kallella oli käytössään ase, koska asetuksen mukaan hänen tehtäviinsä kuului myös raatelevaisien eläinten hävitys ts. jahtivoudin tehtävät. Vuoden palkaksi hän sai 5 hehtolitran ruista, joka merkitsi 1,5 litraa ruista vuorokaudessa, joka riitti perheen aamupuuroksi. Luontaisena oli 1 hehtaarin ala omaan viljelyyn sekä mahdollisuus metsästykseseen ja kalastukseen. 1880-luvulta alkaen Kalle joutui vaihtamaan naapureitaan, jotta nämä eivät enää metsästäisi, kaskeaisi ja valmistaisi tervaa, kun kansainväliset suhdanteet heijastelivat tännekin ja vientisahojen perustaminen muutti metsien käyttöä. Saha haali puuta ja työvoimaa.

Korteniemessä on valmistettu tervaa myyntiin ja kerätty järvimalmia. Ne toivat paikalle rahatalouden. Järvimalmi kasvaa hitaasti sopivien järvien pohjalla, josta sitä kerättiin talvisista avannoista ja kuljetettiin Högforsiin (Karkkilaan). Rahalla saattoi ostaa suolaa ja lampuöljyä.

Erinomainen oppaamme Rolf Oinonen oli pukeutunut 1900-luvun alun asuun - Chanel aurinkolasejaan lukuun ottamatta. Häneltä saimme kuulla myös esitelmät riukuaidan valmistamisesta ja rukiin puinnista riiehessä. Riukuaidan valmistus, niitto, raivaus ja kulutus kiinnostivat matkalaisia kovasti, niin paljon, että emme enää ehtineet sammalmetsäpolulle.

Eräällä matkustajalla oli mukanaan pieniä täyteen tietoa ladattuja lehtisiä, joita bussimatalla kilvan tutkittiin. Nämä vihkoset ovat myös Maatianen kirjavälityksen kautta tilattavissa. Omaksuttuasi tällaisen vihkosen kaikki tiedot, voit jättää ilmoituksen Maatiainen-lehteen, mikäli haluat pitää Maatianen jäsenille suunnatut talkoot, joissa yhdessä vaikkapa...puidaan riiehessä, kerätään järvimalmia tai kuletetaan: Missä kaksi tai useampi maatiainen kohtaa, siellä syntyy usein lisää hyviä ideoita.

Korteniemessä viljellään härkäpapua, tupakkaa, pellavaa, maataisperunoista ainakin Hätäläistä, Lopen mustaa ja Puikulaa. Lisäksi kasvatetaan viljoista mustakauraa, louhiohraa ja pitkäkorsista, Aunuksesta tullutta maataisruista. Museovirasto vie Korteniemen oljet käsistä, mutta pellavaa ja rukiinjyviä jää yli. Rukiin pitkä olki on haluttua olkikattorakantamisessa. Harmahtava rukiinolki sopii olkipukkien valmistukseen, mutta himmeleihin on parasta kultakortinen kaura.

Korteniemi tuottaa ruista yli oman tarpeen, joten ylläpitoviljelystä kiinnostuneet jäsenemme voivat saada tätä tuntematonta Aunus-maataisruista. Kanta ei ole homogeeninen, vaan se on kantaseos. Korret ovat pitkiä ja itävyys kuin dynamiittia. Huomioikaa, että ruis pitää kylvää noin elokuun 20 päivä myös Etelä-Suomessa. Testasimme rukiista valmistetun puuron ja se havaittiin ensiluokkaiseksi kulinaariseksi elämykseksi. Puuro vaatii pitkän keittoajan ja täydellinen kuhilas 12 lyhdettä. Kuinka monta puurolautasellisesta kuhilaan jyvistä voidaan keittää, riippuu kesän sääoloista: poutakesän jyvä on kooltaan pieni kuin varpusen kynsi.

VINKKI: Nurmiliotuksella saadaan vihreää pellavaa. Pellava liotetaan suontapaisessa kosteudessa.

Malkakatto on monin verroin pärekattoa pitkäikäisempi ratkaisu ja soveltuu parhaiten pienikokoisten rakennusten katoiksi painavuutensa takia. Kaksinkertainen tuohikerros eristää kosteudelta ja sadevesiltä. Niiden välissä on maa-ainesta eristeenä ja päällimmäisenä ovat kahtia halkaistut malkahirret.

Hatanpään arboretumin rosariossa loistivat ryhmäruusut lukuisin värein harmaasta säästä huolimatta. Pensasruusu-kokoelma on kaariporttien takana rinteessä.

Kauniilta paikalta Hatanpään puistokartanosta ja arboretumista Pyhäjärven rannalta löytyy ruusuja, kauniita perennaistutuksia, nauhusten ja rantakukki-
en koristama puronvarsi ja monirunkoisia koriste- ja käyttöarvoltaan monimuotoisia visakoivuja.

Kiinnostavat maatiaiset Frantsilan yrttipolulla

Pitkiä rivejä yrttejä kasvaa Frantsilan avarilla pelloilla ja siellä kasvavat monet yrttivoimajuo-

man raaka-aineet. Voimajuomassa maistui yrttien ja mehujen taustalla kevyesti virkistävä etanoli ja sitä me matkalaiset ja paikalle kutsutut Pirkanmaan maatiaiset kohotimme tilkan terveydeksemme Aija Lennon kertoessa meille Frantsilasta. Frantsila koostuu monesta palasta: hienot rakennukset kurssi- ja lomailukäytössä, tyylikäs kansallismaisema, kansainväliset vieraat, vaikuttavat tuotteet kauneuden ja hyvinvoinnin takaamiseksi ei vain suomalaisille naisille ja miehille – vaan myös nykyisin kasvavassa määrin mm. terveystietoisille japanilaisille.

Kuva: Maija Manninen

Hatanpään arboretumin kivikkotarhassa pääosaa esittävät matalat havupensaat. Täältä voi käydä hakemassa mallia ja osviittaa oman pihan istutuksiin

Frantsilan sukutilan rehevää pihamaata. Maatiaisväki seurusteli päärakennuksen (vas) luentosalissa ja yöpyi Vihtorin talossa (takana).

Täällä oli tarkoituksemme myös yöpyä.

Frantsilaan oli kutsuttu Pirkanmaan maataisia ja heitä saapuikin. Vaikka me suomalaiset suhtaudumme muihin ihmisiin ja omaankin itseemme, mitä muille esiintymiseen tulee usein terveen epäluuloisesti, syntyy maataisten kohdatessa myös hyviä ideoita. Paikalla on yleensä kiinnostavia ihmisiä. Yhdessä nautimme herkullista salaattia ja keittoa sekä käyskentelimme yrttipolulla.

Marjukka Ohra-Aho ja Oiva Mäenpää saapuivat paikalle kolmine tyttäreineen, sillä sadekuuro katkaisi

työt 250-päisen lammaslauman luomutilalla. Tästä taloudesta löytyvät lähes kaikki muutkin maataiseläimet, eikä siinä kaikki, vaan heillä lisätään myös vanhaa kantaa olevaa Louhi-ohraa. Louhi oli päässyt lähes häviämään, mutta nyt oli löytynyt muutama tähkä, josta se saadaan taas lisättyä.

Maataisen Pirkanmaan paikallisryhmän yhteishenkilö Erkki Lehtimäki viljelee perheineen mm. valkosipulia, viinimarjapensaita (200 kpl) ja raparperia. Erkille tuttuja ovat suorat pitkät ja järjestelmälliset rivit näitä kasveja. Ehkä siksi hän saattoikin jättää

Frantsilan Kehäkukka-kahvila-ravintola-myyntälän pihalla tuikittiin runsaslajista yrttien näytetarhaa.

Kuva: Maria Menninen

Suopayrtit kukkivat komeasti Kehäkukan seinustalla. Taustalla virtaa Pappilanjoki.

suorat Frantsilan yrttipellot väliin ja testata peltojen tuotannosta jalostuvia tuoksuvia ja hoitavat voiteita sekä öljyjä. Muiden vuoro oli myöhemmin, ja lopulta useimmat palasivat yrttisaunasta monille yrteille tuoksuvina.

Sunnuntai alkoi monien osalta yllätysnumerolla: tarjolla oli joogatunti ennen aamiaista, jotkut menivät vielä kerran yrttipolulle. Matkalaisilla oli tilaisuus ostaa Frantsilan tuotteita niin yökortteeristamme kuin Frantsilan Kehäkukka-keskuksesta, jossa pihalla, joen rannalla oli myös näytepuutarha kyltteineen. Siitä selvisivät monien Frantsilassakin käytettyjen yrttien perinteiset käyttökohteet lääkinnässä sekä yrttien vaikuttavat aineet. Jäimme kuitenkin kaipaamaan perusteellista esitelmää näiden kemikaalien rakenteesta ja ominaisuuksista, mutta kaikkeen ei aika riitä ja näistä aiheista voivat ihmiset myöhemmin kirjoittaa Maatiainen-lehteen.

Matkamme varrella Haikalan taimisto

Puutarhan erityinen koristus tähän vuodenaikaan ovat syysleimut monissa eri väreissään. Lempäälän Haikalan taimistosta saa leimuja, jotka eivät ole kovin alttiita härmälle. Niitä ja muitakin taimia lähti monta säkillistä maatiaismatkalaisten bussiin. Taimiston erikoisuutena ovat omajuuriset vanhan ajan ruusut ja piikitön karhunvadelma.

Haikalan valikoimissa on sopivasti erikoisuuk-

sia, miljöö on viehättävän maatiaishenkisen ja taimet vaikuttavat erittäin hyväkuntoisilta ja elinvoimaisilta tilan emännän lapioidessa niitä penkeistä suoraan muovipusseihin – ison juuripaakun kera. Hän suosii ja suosittaa nekoa maaperän ilmavan rakenteen ylläpitämiseksi. Monet Haikalan erikoisuuden periytyvät suvussa. Perennoiden myyntikentän takana kasvaa jos jonkinlaista puuvartista ja puskaa, julman näköisessä harmaassa ja kovassa savessa. Mutta niin ne vain kasvavat – eivät näytä yhtään kärsiviltä ja sairailta, vaikka taimistolta ei löydy edes myrkkyyvarastoa tuholais- ja rikkakasvitorjuntaan. Silmänkantamattomiin riittää näitä pensaita, kunnes alkaakin metsä. Sinnekin pääsee kaivamaan itselleen kotiinviemistä.

HAIKALAN TAIMISTON VINKIT:

- Leikkaamalla keväällä kukkivien perennojen kukkineet varret, voi saada ne kukkimaan uudelleen syksyllä.
- Syysleimujen lehtiä ei saa kastella illalla, jollei halua kukkasiinsa härmää.
- Kun ostaa taimitarhasta keväällä kaikki kukat puutarhaansa, saa puutarhan, jossa mikään ei kuki syksyllä. Siis: taimitarhassa kannattaa käydä monta kertaa kesässä.

Perennat kukkivat loistokkaasti Haikalan puutarhan pellolla. Maatiaisporukka oli kuin karkkikaupassa: "Ottaisin tuon ja tuon ja tuon..." ja emäntä nosti paakkuja maasta muovipusseihin samaan tahtiin.

Lopen pappilanpuisto -kyttöjen unelmatarha

Lopen pappilan verannalla ja pihapiirissä nautimme maittavan keittolounaan piirakoiden ja kotikaljan siivittämänä. Jouko Helander kertoi kahvikupposen ääressä Tossavaisen ja Nenosen kyyttökarjojen historiasta. Niistä on tullut nyt myös osa hänenkin elämäänsä. Vuosikymmeniä sitten kyyttöt olivat vainottuja ja hyljeksittyjä nautaeläimiä, mutta nyt kyyttöjen kasvatusta on noussut kannattavan maataloustuotannon kärkikaartiin.

Kävimme katsomassa kyyttölehtiä laitumellaan. Niiden joukossa kesäpäivää vietti myös nenärenkaalla koristautunut sonni. Naudat olivat menneet omaaloitteisesti ja ilman isäntäväen lupaa vilvoittelemaan naapurin metsän siimekseen, mutta ne haettiin sieltä takaisin laitumelle. Tämä porukka oli ujoa ja niiden keskinäinen yhteisymmärrys vaikutti saumattomalta. Ne suhtautuivat vierailijoihin terveen epäluo-

loisesti. Mahtoi myös Lopen pappilanpuiston isäntäväki huokaista helpotuksesta, kun kanalauman bussi kaartoi kohti Helsinkiä.

Näitä kohteita voidaan suositella tutustuttavaksi. Kortenienessä järjestetään talkoita, pellavapäivä on 25.11.2010, Frantsilassa yöpymistä ja kursseja. Frantsilassa ja Lopella voi järjestää juhlia ja Haikalan taimistoon kannattaa poiketa ostamaan kestäviä vanhoja kasvikantoja. Tampereen kävijöiden kannattaa huomioida Hatanpään arboretum kiinnostavine rosarioineen.

Lopen Pappilanpuiston pienen kyyttölauman viisi vasikkaa saivat osakseen maatiaismatkalaisten jakamattoman huomion.

Puutarhakasvien luontaiset kasviyhteisöt

Osallistu tiedonkeruuprojektiin!

Oletko usein pähkäillyt, missä joku uusi tuntematon kasvi viihtyisi? Tai miettinyt, mitkä kasvit kasvaisivat sulassa sovussa keskenään? Tätä varten tarvitaan tietoa luonnossa esiintyvistä kasviyhteisöistä ja niiden elinympäristöistä eli habitaateista. Tiedot kasvien luontaisista kumppaneista auttavat tuttujenkin kasvien kanssa. Esimerkiksi pihlaja-angervo ja karjalanruusu leviävät helposti liikaa ja tukahduttavat muut kasvit alleen, mutta luonnossa ne kasvavatkin usein yhdessä. Samassa seurassa viihtyvät mm. pajuangervo, sinikuusama, herukat ja kakalia. Vielä kotoisammaksi kumppanukset tuntevat olonsa, jos paikka sattuu olemaan valoisa, kostea lehtikuusimetsä.

Suunnitteilla oleva kasviyhteisöprojekti vastaa näihin kysymyksiin. Tavoitteena on kerätä tietoa puutarhakasvien luontaisista kasviyhteisöistä ja kirjoittaa niiden pohjalta juttusarja Maatiaiseen. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on tietojärjestelmä, josta kuka tahansa voi hakea tietoa kasvien luontaisista kumppaneista. Kaikki kiinnostuneet ovat tervetulleita mukaan keräämään hauskaa tietoa!

Kasviyhteisössä kaikki viihtyvät

Luontaisen kasviyhteisöjen lajit ovat valikoituneet siten, että ne tukevat toinen toistensa hyvinvointia. Kaikkia kasvien välisiä vuorovaikutuksia ei tunneta, mutta ainakin kasvit vaikuttavat toistensa valaistus- ja kosteusoloihin sekä ravinnetalouteen.

Sienijuurella eli mykorrhizalla on tärkeä merkitys kasvien välisessä vuorovaikutuksessa. Sienijuuri on kasvin juuriston ja sienirihmastojen muodostama kokonaisuus, jonka välityksellä kasvi ja sieni voivat käydä kauppaa keskenään. Kasvi antaa sienelle yhteyttämistuotteita (hiilihyydraatteja) ja saa vastineeksi vettä, fosforia ja hivenaineita. Yhdellä kasvilla voi olla juuristossaan useita eri sienikumppaneita ja jokainen sieni voi puolestaan liittyä moneen kasviin. Näin kasviyhteisön kasvit voivat olla yhteydessä myös toisiinsa monilajisen sienijuuriston kautta. Tutkimuksissa on havaittu, että kasvit voivat vaihtaa ravinteita myös keskenään sienijuuren välityksellä.

Ravinteiden vaihto voi tapahtua myös karikkeen (maatuvien puiden lehtien ja ruohovartisten kasvien) välityksellä, sillä eri kasvien karikkeet sisältävät ravinteita eri suhteissa. Esimerkiksi lepät tuovat maaperään tyypeä, mutta niiden karike on varsin hapanta. Pähkinä, lehmus, jalava ja saarni puolestaan ruokkivat vaativia lehtokasveja vain lievästi happamalla, helposti maatuvalalla kalium-pitoisella karikkeella. Haapa tuottaa myös nopeasti muhevaa multaa, jossa monet metsäkasvit viihtyvät.

Kumppanuskasvit hyötyvät myös toistensa luomista valaistusoloista. Kevätukukijjat hyödyntävät kevään valoisan ajan ja lepäävät sitten loppukesän siimeksessä. Monet köynnökset taas nauttivat siitä, että niiden juuristo on varjossa, mutta puiden ja pensaiden avulla ne voivat silti kurkottaa kukkansa valoon. Juuristokilpailukaan ei ole ongelma sopuisuudessa yhteisössä, sillä eri lajien juuret hyödyntävät maakerroksen eri osia. Naapurin juuret saattavat olla jopa tarpeellisia maahan ankkuroitumisen kannalta. Esimerkiksi valkokuokon heiveröiset juuret pysyvät paremmin maassa saadessaan tukea heinien juurista. Kenties keijunkukkakin saa luonnossa samanlaista apua, sillä siellä ei ole ihmisiä istuttamassa niitä aina syvempään talven jälkeen.

Kasviyhteisön jäsenet osaavat myös hyödyntää toistensa luomat kosteusolot. Maanpeitekasvit vähentävät merkittävästi maanpinnan haihtumista isompien kasvien juurella. Toisaalta paksu ruohoturve imaisee helposti kesäsateet itseensä - ja sekös sopii sipulikululle, jotka haluavat kuivan kesälevon. En tiedä, suojeleeko ruohoturve myös myyriltä, mutta siellä krookukset ja muut pikkusipulit tuntuvat leviävän kaikkein parhaiten.

Mistä puutarhakasvimme ovat kotoisin?

Luonnonmukaisen puutarhanhoidon idea on jäljitellä kasvien luontaisia kasvuoloja puutarhassa. Lopputulos onkin helppohoitoinen ja kukoistava puutarha. Ainut ongelma on, ettei kasvien luontaisista habitaateista ja kasvikumppaneista ole juurikaan saatavilla tietoa. Niinpä olen Maatiaisen ihmisten kanssa suunnitellut tiedonkeruuprojektia kasvien luontaisista kumppaneista. Projektin päätteeksi tarkoitukseni on kirjoittaa juttusarja Suomessa kestävien kasvien luontaisista kasviyhteisöistä ympäri maailmaa. Lopputuloksena saatava tietokanta olisi myös kaikkien käytettävissä verkossa ja ehkä sen pohjalta voisi kirjoittaa hakuteoksenkin, josta voisi katsoa vihjeitä, minkä seurassa mikin kasvi viihtyy.

Suomessa menestyvien puutarhakasvien kasviyhteisöt löytyvät pääasiassa pohjoisen pallonpuoliskon boreaalisel-
selta ja temperaattiselta vyöhykkeeltä eli pohjoisen ha-
vumetsävyöhykkeeltä ja sen eteläpuoliselta lehtimetsä-
vyöhykkeeltä. Arktisen tundra-vyöhykkeen kasvillisuus
on niukempaa, mutta siellä kasvaa kuitenkin monia mie-
lenkiintoisia kivikkokasveja. Subtrooppisen vyöhykkeen
kasvit ovat yleisesti ottaen liian arkoja meidän oloihim-
me, mutta kestäviä kasveja löytyy vuoristoalueilta. Vuor-
ristossa kasvillisuusvyöhykkeet määrytyvät korkeuden
mukaan ja korkean vuoren laelta voi löytyä tundraa,
vaikka vuoren juuri olisi tropiikissa.

Suomessa puutarhurin kannalta kiinnostavimpia
kasviyhteisöjä ovat lehdot, niityt ja kedot, sekä Lapin
tunturit (varsinkin käsivarren ja Pohjois-Norjan laji-
rikkaat kalkkikivitunturit). Keski-Euroopan lehtimet-
sät muistuttavat suomalaisia lehtoja, mutta ovat usein
lajirikkaampia ja antavat hyviä viitteitä, millä lajeilla
omaa lehtopuutarhaa voisi rikastuttaa. Keski-Euroopan
vuoristosta - Alpeilta, Karpaateilta, Pyreneiltä ja Balka-
nin vuoristosta - löytyy myös koko joukko kiinnostavia
kasveja vaikkapa kivikkotarhaan. Varsinaisia kasvipa-
ratiiseja ovat Itä-Aasian (Venäjän Kaukoita Amurin tie-
noilla, Koillis-Kiina, Pohjois-Japani ja Korean vuoristo)
metsät, Pohjois-Amerikan metsät ja preeriat sekä mon-
et Aasian vuoristoseudut (erityisesti Himalaja, Kauka-
sus ja Altai). Euraasian pensas- ja ruohoaroilla kasvaa
myös mielenkiintoisia kasveja, mutta monet niistä ovat
jo Suomen oloissa oikullisempia. Toisaalta tiedot aro-
kasvien luontaisista habitaateista ja kumppaneista ovat
sitäkin tärkeämpiä, jotta marskinliljoille (Eremurus),
villitulppaneille ja höyhenheinille (Stipa) saisi luotua
kotoiset olot omaan puutarhaan. Yksittäisiä puutar-
hakasveja löytyy myös eksoottisemmista paikoista,
kuten Uuden-Seelannin vuorilta (esimerkiksi akeanat,
Acaena), Chilen vuorilta (juovasilmio, Sisyrinchium
striatum) ja Afrikasta (vaikkapa pohjoisafrikkalainen
piikkiputkilaji Eryngium variifolium; mahdollisesti jot-
kin eteläafrikkalaiset kasvitkin talvehtivat Suomessa).
Näiden osalta ei kasviyhteisötietoja kannata ainakaan
ensi alkuun ryhtyä keräämään, sillä yhteisöjen kasveis-
ta tuskin monikaan menestyisi Suomessa.

Miten voit osallistua projektiin?

Toiveeni on, että mahdollisimman moni kantaisi korten-
sa kekoon ja kirjaisi tietoja luontaisista kasviyhteisöistä.
Yhden kasvin osalta olisi hyvä olla useita havaintoja,
sillä yksittäinen havainto ei vielä välttämättä takaa, että
kasvi tyypillisesti viihtyisi juuri sellaisessa paikassa
ja seurassa. Kun havaintoja on riittävästi - vaikkapa
kymmeniä tuhansia - voi tietoja alkaa analysoida tilas-
tollisesti ja etsiä luotettavaa tietoa kasvien tyypillisistä
kasvinkumppaneista.

Parhaiten pääset mukaan, jos käytössäsi on tietokone
ja olet valmis hieman naputtelemaan (tai hiirellä ko-
pioimaan) tekstiä. Havaintoja kasviyhteisöistä löytyy
vaikka millä mitalla kirjoista, tieteellisistä artikkeleista
ja matkakertomuksista. Minulla on jo valmiina joukko
hyviä lähteitä, joista tiedot vain pitäisi kopioida talteen.
Suuri osa on englanniksi, mutta myös suomenkielisiä
materiaalia löytyy ja erityisesti kaipaisin ihmisiä, jot-
ka osaavat hieman ruotsia, saksaa, ranskaa, venäjää tai
vaikkapa kiinaa. Vierasta kieltä ei tarvitse osata pal-
joo, sillä kasvit on yleensä listattu latinalaisilla nimillä.
Riittää, että osaa tarkistaa, sanooko teksti, että paikalla
esiintyvät mainitut kasvit vai että ne puuttuvat sieltä
(erotuksena johonkin toiseen yhteisöön). Voit myös
kirjata omia havaintojasi luontaisista kasviyhteisöistä
niin kotimaassa kuin matkoilla. Kotimaan kasviyhteisöistä
kiinnostavia ovat erityisesti erityyppiset lehdot ja
tunturikasvit - kunhan kasviyhteisössä esiintyy kasveja,
joita kasvatetaan tai voisi kasvattaa suomalaisissa puu-
tarhoissa koriste- tai hyötykasveina.

Kuvatun kasviyhteisön laajuus voi myös vaihdella.
Osa havainnoista voi kuvata ihan muutamaa lajia, jot-
ka kasvavat yhdessä parin neliömetrin alueella, mutta
laajimmat havainnot voivat kuvata vaikka kokonaisen
metsän tai niityn lajistoa. Köynnöksien osalta on aina
kiintoisaa tietää, missä pensaisissa tai puissa ne mielel-
lään kiipeilevät. Minimissään havainnosta riittää kirja-
ta vain lajit (latinalaisilla nimillä) sekä havaintopaikka,
niin tarkkaan kuin sen sattuu tietämään. Lisätiedoissa
voi kertoa muutakin kasvupaikasta, esim. onko kysees-
sä länteen viettävä rinne vai kostea puron reuna, onko
paikka aurinkoinen vai varjoisa, millaista maa on (kui-
vaa vai kosteaa, hiekkaa, savea vai turvetta, hapanta vai
emäksistä), jne.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan, ota yhteyttä!
Kasvien kirjaajien lisäksi kaipaisin myös paria hen-
kilöä, jotka olisivat valmiita osallistumaan projektin
koordinointiin kanssani - käytännössä siis käymään
sähköpostinvaihtoa, tarjoamaan kirjattavia lähteitä ja
ottamaan vastaan valmiita kirjauksia. Vielä parempi on,
jos löytäisimme osaavan henkilön, joka voisi toteuttaa
internet-pohjaisen kirjaamisjärjestelmän (tietokantasov-
ellus käyttöliittymällä). Mikäli olet kiinnostunut siitä,
katso lisätietoja [http://www.cs.helsinki.fi/u/whamalai/
kasviyhteisöjarjestelma.html](http://www.cs.helsinki.fi/u/whamalai/kasviyhteisöjarjestelma.html).

Lisätietoja

Kokoan syksyn aikana lisätietoja projektista sivulle
[http://www.cs.helsinki.fi/u/whamalai/kasviyhteisö-
projekti.html](http://www.cs.helsinki.fi/u/whamalai/kasviyhteisöprojekti.html)

Wilhelmiina Hämäläinen
(whamalai@cs.helsinki.fi)

Kuva: Janne Nurminen

Emon tarkistus parituspesässä.

Kuva: Janne Nurminen

Nuori kuningatar aloittelemassa munintaa.

Pohjoismaisen mehiläisen emonkasvatusta

Mehiläispesässä kuningatar eli emo on kaikki kaikessa. Kuningattaria on pesässä kerrallaan vain yksi. Poikkeustapauksissa niitä voi olla tilapäisesti jonkin aikaa kaksi, joskus jopa kolme. Pohjoismaisella mehiläisellä useamman emon samanaikainen esiintyminen on erittäin harvinaista. Kun mehiläispesän emo kuolee tai sairastuu tai vanhetessaan menettää munintakykynsä, mehiläiset kasvattavat tilalle uuden kuningattaren. Lisääntymisaikana, jolloin pesässä on munia tai nuoria toukkia, kuningattaren kasvattaminen on mehiläisille helppoa, mutta talviaikaan emon menetys merkitsee mehiläisille katastrofia ja pesän tuhoutumista ellei mehiläishoitaja toimenpiteillään pysty pelastamaan sitä. Tästä syystä mehiläiset vaihtavatkin suhteellisen herkästi emonsa, monasti mehiläishoitajalle käsittämättömästä syystä.

Parveileminen on mehiläisten luontainen lisääntymistapa. Myös tässä tapahtumassa mehiläiset kasvattavat itselleen uuden kuningattaren. Itse asiassa niitä kasvatetaan suuri joukko, mutta pesään jää jäljelle kuitenkin vain yksi.

Hunajamehiläisen tarhauksessa mehiläishoitaja puutuu usein myös pesän kuningattaren valintaan. Koska kaikki mehiläispesän jäsenet ovat sen emon jälkeläisiä, yhteiskunnan ominaisuuksia voidaan ohjailta antamalla sille halutut ominaisuudet omaava kuningatar.

Mehiläisjalostus

Mehiläisten ja mehiläisyhteiskuntien ominaisuuksia voidaan ohjailta käyttämällä emonkasvatuksessa tietyt halutut ominaisuudet omaavia kuningattaria ja kuhnureita. Suurelta osin valinta painottuu yleensä hunajantuotantokyvyn arvostamiseen, mutta myös muut ominaisuudet kuten käsiteltävyys, lauhkeus, tautienkestokyky, talvehtiminen jne otetaan huomioon. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on ympäri maailmaa yritetty jalostaa varroapunkin kestäviä mehiläiskantoja toistaiseksi vaatimattomin tuloksin.

Mehiläisjalostuksella voidaan myös ohjailta mehiläisten rotupuhtautta. Mehiläishoitajat ovat keskiajalta lähtien siirtäneet eriroutuisia mehiläisiä sattumanvaraisesti samoille alueille, joka on johtanut rotujen sekoittumiseen. Maailmassa onkin enää jäljellä hyvin vähän rotupuhtaita mehiläiskantoja.

Mehiläiskuningattarien pariutuminen ainoastaan sen oman rotuisten kuhnurien kanssa on suuri ongelma, koska lähes kaikkialla on eriroutuisia mehiläisiä samalla alueella. Tämän vuoksi mehiläisjalostuksessa käytetään verraten paljon apuna keinosiemennystä.

Mehiläisten luonnollinen pariutymistapa on kuitenkin vapaa pariutuminen, jolloin lisääntymään pääsevät

Kuhnuripesiä Pakinaisissa.

Maatäijäinen 3 / 2010

Kuva: Janne Nurminen

vain voimakkaimmat kuhnurit. Mehiläisjalostusta varten on rakennettu puhdasparitusasemia, joiden lähialueilla ei ole muunrotuisia mehiläisiä. Vuoristo- ja saaristoalueet ovat tähän tarkoitukseen soveltuvia paikkoja.

Pohjoismaisen mehiläisen jalostustoiminta

Pohjoismaista tummaa mehiläistä on alettu suojella ja jalostaa 1900-luvun loppupuolelta lähtien. Useassa maassa kuten Ruotsi, Irlanti, Itävalta on perustettu puhdasparitusasemia ja reservaatteja. Pohjoismainen mehiläinen on säilyttänyt perimänsä lähes samanlaisena hyvin pitkään. Tämä on voitu todeta sen dna-tutkimuksissa vertaamalla sitä yli tuhat vuotta vanhoihin kaivauksissa löytyneihin fossiileihin. Pohjoismainen tumma mehiläinen oli maailman yleisin ja runsaslukuisin mehiläinen 1850-luvulla. Silloin se kansoitti Euroopan lisäksi osin Pohjois-Amerikan, Uuden Seelannin ja Australian metsät. Tällä hetkellä sitä suojellaan ja jalostetaan vain Euroopassa.

Pohjoismainen mehiläinen Suomessa

Suomeen ensimmäiset mehiläiset tuotiin 1750-luvulla. Ne olivat tummia pohjoismaisia. 1950-luvulla ne olivat lähes täysin sekoittuneet muihin rotuihin sekä muuttuneet erittäin aggressiivisiksi. Tämän vuoksi ne vaihdettiin pääosin italialaisiin mehiläisiin.

Pohjoismaisia kantoja on yritetty ylläpitää joidenkin suomalaisten mehiläishoitajien toimesta. Tällä hetkellä on jäljellä ainoastaan Väinö Mäen kantaa, joka sekin on vähälukuisuutensa vuoksi sulautumassa muihin muualta tuotuihin kantoihin.

Vuosituhanen vaihteessa hankittiin Ruotsista NordBi-yhdistykseltä 10 kpl puhtaita pohjoismaisia kuningattaria. Näitä on sittemmin vuosittain lisätty. Lisäksi on hankittu uutta geeniaainesta myös Irlannista, jossa tehdään paljon arvokasta työtä pohjoismaisen mehiläisrodun hyväksi.

Pohjoismaisten emojen kasvattaminen tapahtuu tällä hetkellä pääosin Rymättylässä. Emokennot kasvatetaan emottomissa kennonrakentajissa ja viimeistel-

Parituspesiä Pakinaisten kalliomaastossa.

Kuva: Janne Nurminen

Kennonrakentajapesä ja erä rakennettuja kenoja.

lään hautomakaapissa. Kuoriutuneet emot sijoitetaan parituspesiin, jotka ovat minikokoisia mehiläisyhteiskuntia. Parituspesät ovat pari vuorokautta pimeässä ja viileässä säilytystilassa, jonka jälkeen ne siirretään Pakinaisten saareen paritusasemalle. Pakinainen on Rymättylän läntisen saariston suurin saari ja koska sillä tai lähisaarilla ei ole muita mehiläisiä, se soveltuu erinomaisesti mehiläisten puhdasparitusasemaksi. Siellä on parituspesien lisäksi kymmenkunta ns kuhnuripesää, jotka ovat hyvien ominaisuuksien perusteella valittuja yhteiskuntia, joissa on runsaasti kuhnuureita eli urospuolisia mehiläisiä.

Saarella paritetaan vuosittain 200-400 pohjoismaista mehiläiskuningataria, joista pääosa jää Suomeen. Suomessa on tällä hetkellä arviolta noin parisataa puhdasrotuista tummaa pohjoismaista mehiläisyhteiskuntaa, mutta kiinnostus tätä rotua kohtaan on viime aikoina voimakkaasti lisääntynyt.

Aimo Nurminen

Marttinen 3/2010

Toimiston kuulumisia maaliskuussa 2010

Maatiaismehiläisasiat ovat olleet mukavasti esillä ja kesä oli joissakin päin Suomea suotuisa mehiläisille. Vaikka toimistossa ei kesän aikana paljoa ole tapahtunut, niin jotakin kuitenkin. Vierailulla kävi Etelä-Amerikan pienmaanomistajien ja perinnesiemmenten keräilijöiden yhdistyksen edustaja, ja maatiaisen siemeniä noudettiin Skidit- lastenfestareille Kallioon. Siemeniä sekoitettiin kaupasta saatavaan saveen ja seosta voi käyttää katukivien välissä olevien rakojen tiivistämiseen. Joillakin savea saattaa löytyä omastakin pellostasta. Sopivien olosuhteiden koittaessa saven sisältämällä siemenillä on mahdollisuus itää. Kevään taimipäivä toimiston sisäpihalla onnistui erinomaisesti. Toivotamme jälleen kaikki tervetulleiksi syksyn taimipäiville 10.9.

Maatiainen oli kutsuttuna vieraana mukana Elimäen Mustilan avajaisissa 15.5 myymässä siemeniä. Kohteessa sijaitsee tunnettu, vuonna 1902 perustettu arboretum, joka on erityisen kuuluista alppiruusuistaan ja oivallinen retkikohde erityisesti kesäkuussa, jolloin alppiruusu kukkivat. Paikalla oli hyvin valistuneita siementenostajia, osa hallitsi jopa siemenviljelyä.

Action por la biodiversidad voisi hyvin toimia konsulttinamme, jos eteläisen rannikkosuomen ilmastomuuttuu trooppiseksi ja tarvitsemme uudenlaista perimää viljelykasvistoomme. Heitä voisi kysyä myös vinkkejä siemenjuhlien, fiestojen järjestämisessä. Yhdistys julkaisee lehteä, jonka levikki on 10 000 kpl ja jokainen lehti kulkee kädestä käteen. Saimme toimiston kirjastoon muutaman espanjankielisen näytenuumeron. Yhdistyksen edustaja, eksoottinen ilmestys Carlos

Eteläamerikkalaisen Biodiversidad-järjestön edustaja Carlos Vicente pistäytyi keskustelemassa Maatiaisessa molempia kiinnostavista asioista.

Vicente osallistui Siemenpuu -järjestön seminaariin Helsingissä ja halusi hyödyntää matkansa myös tutustumalla Maatiais-yhdistykseen ja Suomessa viljeltäviin perinnekasveihin. Häntä voisi valehtelematta tituleerata Argentiinan Pentti Alangoksi, samanlaisella omistautuneisuudella hän kasveja tarkkaili pienellä retkellä Seurasaaressa ulkoilmamuseossa Helsingissä.

Seurasaaressa Maatiainen on yhdessä Seurasaaressa ystävien ja Museoviraston kanssa ollut mukana tuomassa maatiaiskasveja historiallisten talojen pihaille, jonne ne kuuluvat kuten moniin muihinkin paikkoihin. Seurasaaressa kasvavat maatiaisperunat, härkäpapu, ryvässipuli ja muutampia pitkään käytössä olleita perennoita, lajeja, joita ennen käytettiin rohdoksina ihmisille ja eläimille. Seurasaaressa ystävät ovat kitkeneet ja vaalineet kasveja Leppälän mökin pihassa ja jatkossa toivomme tämän yhteistyön vielä syventyvän. Asiasta kiinnostuneiden kannattaa tulla 14.10.2010 Seurasaaressa järjestettävään perinnekasvipäivään.

Puutarhavierailulla on kiva katsella toisten pihoja. Niistä löytää aina vinkkejä. Kesäkuun aikana toteutui kaksi puutarhavierailua. Jotka eivät tulleet puutarhavierailu-

Kuva: Aune Kämäräinen

Carlos Vicente kävi tutustumassa Seurasaaressa olevaan, Maatiaisen laatimaan perinnekasvimaahan. Hän löysi heti kasvimaalta ja sen ympäriltä luonnosta tuttuja tai smankaltaisia kasveja kotimaansa kanssa.

railuun Helsingin Vartiokylään, jäivät paljosta paitsi. Askarteluohjaajan käsistä olivat syntyneet mosaiikkityöt, pajusta punotut tukisysteemit ja viimeistellyt kivet penkinreunat. Paikalla oli myös lukematon määrä erilaisia kukkia. Mieleen jäävä oli jättikokoinen kalliokieli ja vinkiksi saatiin, että se lähtee ihan pätkästä. Varjossa tulppaanit kukkivat kauemmin, siinäkin puutarha antoi hyvää mallia. Valuva suihkulähde lorisoi. Tässä puutarhassa oli selvä suunnitelma.

Valokuvausaiheinen puutarhavierailu tehtiin Tuula Rannan puutarhaan. Vierailu oli paitsi hyödyllinen myös hauska ja innostava, opetus yksilöllistä ja tarjoilu yllälistä. Kuusten juurilta, pensaiden juurilta ja sieltä täältä löytyi hauskoja yllätyksiä. Jokainen vieras sai mukaansa jättikokoisen taimen kukkivaa valkoista särkynyttä sydäntä. Valokuvaamalla omaa puutarhaa saa pirstävää aineistoa talven varalle. Puutarhavalokuvien äärelle on mukava kutsua maatiaisyttävät keskustelemaan ja kommentoimaan erilaisia puutarhaan liittyviä teemoja. Valokuvausvinkkien siivittämänä kuvasin itsekin paljon ja lupaudun näyttämään näitä kuvia syksyllä Minun puutarhani-teemaillassa. Kaikki muutkin, jotka haluavat jakaa muiden kanssa näitä asioita, ilmoittakaa sopiva päivämäärä lehteen, mahdolliselle paikallisyhteyshenkilölle, (sellaisen puuttuessa voit ryhtyä yhdysshenkilöksi itse) ja nettiin (keijo.luoto@gmail.com), varatkaa sopiva tila, mahdollista tarjoilua ja lainatkaa videotykki, ellei teillä sellaista itsellänne ole ja järjestäkää ja valikoikaa valokuvat.

Maatiaisen matkoilla kesän aikana kävi ilmi, että monella meistä on paljonkin kerrottavaa ja kokemuksia maatiaiskasveista, eläimistä ja muista asioista, jotka kiinnostavat muitakin. Kiinnostavia puutarhoja, pihoja ja muita tiloja löytyy ympäri Suomea. Kutsukaa muut talkoisiin, kuuntelemaan luentoa, puutarhavierailulle tai ideointihetken (ilmoitus Maatiainen-lehteen aune.kamarainen@kolumbus.fi) tai vinkatkaa kotimaanmatkan tutustumiskohde (Anne.paalo@kolumbus.fi).

Maatiaiskanapäiville osallistuivat maatiaisen jäsenistä ainakin Tarja Ojanne ja Ilmari Majuri. Kaikesta muusta, mitä on tapahtunut maatiaisrintamalla, emme ehkä tiedäkään, joten muistakaa arvoisat lukijat kirjoittaa ja kertoa uutisia. Myös mitä tapahtui omalla tontillanne voi olla kiinnostavaa ja pieniäkin juttuja voi lähettää, myös eläinaiheista.

Tervetuloa syksyn tullen jälleen lehdessä ilmoitettuihin tapahtumiin, lähettäkää siemenet mahdollisimman ajoissa ja ilmoittakaa sähköpostiosoitteenne toimisto@maatiainen.fi jos ette ole saaneet sähköpostia tästä osoitteesta, mutta haluatte saada.

Maija Manninen

Paimiolaiset iloitsivat huomionosoituksesta

Vuoden 2010 perinnemaisema Paimiossa sekä sen hoidosta jo kauan huolehtinut Paimion seudun ympäristöyhdistys palkittiin heinäkuussa Maatiaisen kunniakirjalla. Luovutus oli ajoitettu Askalankoskella perinteisesti naisten viikolla pidettävälle talkooleirille, ja hiukan juhlavassa mutta iloisen epämuodollisessa tilaisuudessa oli läsnä talkoolaisten lisäksi joukko varta vasten paikalle tullutta yleisöä.

Kunniakirjan teksti kuuluu: ”Maatiainen – Det lantliga kulturavret ry on myöntänyt Vuoden perinnemaisema- kunniakirjan Paimion seudun ympäristöyhdistys ry:lle Askalankosken upeiden rinneniittyjen ja ketojen pitkäjänteisestä ja perinteitä kunnioittavasta hoidosta ja ylläpidosta. Yhdistys on tehnyt vapaaehtoisvoimin merkittävää työtä alueen luonto- ja kulttuuriarvojen palauttamiseksi ja säilyttämiseksi sekä Paimionjokilaakson maisemien tunnetuksi tekemiseksi.”Kunniakirjan allekirjoittajat ovat puheenjohtajamme Timo Rantakaulio ja perinnemaisemavastaava Leena Saario.

Kunniakirjan luovutus ja Askalankoskella tehtävä talkootyö uutisoitiin näyttävästi isojen kuvien kera Turun Sanomissa ja paikallislehti Kunnallissanomissa.

Ehdota ensi vuoden perinnemaisemaa! Perinnemaisemalla tarkoitetaan esim. perinteisen maatalouden ja laidunnuksen muovaama luontotyyppiä, esim. hakamaata, tai se voi koostua vanhoista rakennuksista tai muista rakennelmista ympäristöineen. Vanhat teollisuusmiljööt ja tietkin voidaan katsoa perinnemaisemiksi. Tarkemmin perinnemaisemien piirteistä ja arvoista on kerrottu lehdessä nro 2/2010 s. 36.

Lähetä ehdotuksesi Maatiaisen toimistoon syksyn aikana. Täydentäviä tietoja pyydetään tarvittaessa, ja hallitus tekee valinnan.

Siemenkuulumisia!

Tervehdys teille maatiaskasvien ystävät! Takana on ihana lämpöinen kesä. Aurinkoa ja lämpöä oli tarjolla niin runsain mitoin, että pidemminkin kasvukauden vaativat kasvit ehtinevät tänä vuonna kypsyttää siemenensä. Toisaalta helle vauhditti monen lajin siementen kypsymistä niin, että sai olla tarkkana, jos halusi pysyä vauhdissa mukana.

Itse ihmettelin viime talvena luetteloa kootessani, miksei yleisestä ja kauniskukkaisesta metsäkurjenpolvesta ollut tullut yhtään siemenereää. Päätin kerätä siemeniä itse. Niinpä aloin tarkkailla lähellä kukkivia metsäkurjenpolvia. Kukinnan vielä jatkuessa alkoi vihreitä raakoja siemeniä ilmestyä, kuivuneen keskellä sojottavan emin tyvelle. Vielä muutama päivä odotusta – eihän raakoja siemeniä voi kerätä. Seuraavalla kerralla paikalle tullessasi huomasi, että siemenet olivat jo sinkoutuneet lähimaastoon – pienestäkin kosketuksesta rullalle kuivunut emi sinkautti kuin vieteri valmiit siemenet eteenpäin. No varjoisemmasta paikasta löytyi vielä paikallaan olevia siemeniä, joita sitten varovasti keräsin leikkaamalla koko latvuksen paperipussiin kuivumaan. Aika pieneksi se siemensato silti jäi. Ensi vuonna täytynee seurata siementen kypsymistä vielä tarkemmin.

Entäpä sitten köynnöspinaatti, joka tänä kesänä oli ensimmäistä kertaa niin suuri, että siitä oli lupa odottaa siemensatoa. Valtava määrä vihreitä, roikkuvia röyhykukintoja, vaan siemeniä ei näkynyt missään. Joku arveli että kasvi ei yksinään tee siemeniä vaan tarvitaan toinen kasvi kaveriksi. No elokuun alussa onneksi tutkin asiaa tarkemmin. Jostain sieltä vihreiden röyhyjen seasta tipahti muutama pieni mustankiiltävä siemen käteeni – voi mikä iloinen yllätys! Ei muuta kuin keräämään röyhyjä paperipussiin ennekuin siemenet varisevat maahan.

Sinnikkään tarkkailun seurauksena jokaisesta kehitty oman puutarhansa siemenspecialisti!

Ei todellakaan pidä pitää itsestänselvyytenä sitä valtavaa työtä, jonka seurauksena Maatiaisen siemenvälitys pystyy tarjoamaan jäsenilleen ja muille kiinnostuneille kotimaisia siemeniä vieläpä maatiaskannoista. Jäämme odottamaan kiitollisena ja mielenkiinnolla hellekesän siemensatoa!

Siemenvälitykseen siemeniä

Siementen keruuhjeet löytyvät kokonaisuudessaan edellisestä lehdestä (ss. 40-43). Siemenet pyydetään lähettämään **lokakuun loppuun mennessä** osoitteeseen **Pirkko Kukkola, Turuntie 500, 31500 Koski TI**. Siemeniä voi tuoda myös Maatiaisen toimistolle Helsinkiin.

Tärkeää on edelleenkin laittaa mukaan riittävät tiedot kasveista: nimi sekä alkuperätiedot eli kasvikkannan ikä tai arvio siitä sekä keruupaikka. Kasvikuvaukset ja tarinat erityisesti maatiaskantojen alkuperästä ovat edelleen tervetulleita. Tässä vielä määritelmämme **maatiaskasville**: Yli 50 vuotta täällä kasvanut ja tänne sopeutunut laji – eli ennen 1960-lukua pihoihin istutetut kasvikkannat ovat ns. maatiaisia, jotka ovat ehtineet sopeutua oloihimme.

Luonnonkanta (lk) puolestaan tarkoittaa jalostamatonta luonnonvaraista lajia. Esimerkiksi neilikoista ja kaunokeista löytyy runsaasti jalostettuja puutarhalajikkeita, jotka eivät siis ole luonnonkantaa. Luonnonkantojen sekä puutarhalajikkeiden merkitseminen on tärkeää, että voimme pitää ne erillään. Puutarhaliikkeistä ostetut taimet ovat pääsääntöisesti jalostettuja puutarhalajikkeita esim. ketoneilikka.

Luonnonkasviseokset ovat olleet suosittuja ja ne loppuivat tänä vuonnakin kesken. Pyydämmekin teitä edelleen lähettämään välitykseen luonnonkasvien siemeniä. Pienetkin erät ovat tervetulleita. Myös köynnöspinaattia ja katsuraa kaivataan.

Siemeniä syyskylvöihin

Nyt on oikea aika tehdä syyskylvöjä. Kylmäksittely tapahtuu helpoimmin kun kylvää siemenet jo syksyllä sopivaan paikkaan tai kylvölaatikkoon. Siementilauksia voi tehdä edelleen viimeisen luettelon mukaan. Lisäksi olemme saaneet muutamia eriä

tuoreita itusilmuja ja siemeniä syyskylvöjä varten, joiden tiedot löytyvät tästä.

Hyvää syksyä kaikille!

Siemenryhmän puolesta
Anna Lassila

Tilaus nro	NIMI – Namn	Ikä	Kuvaus
25-3-13	VALKOVUOKKO Vitsippa / <i>Anemone nemorosa</i>	lk	Tuttu valkokukkainen lehtokasvi. Siemenet itävät parhaiten kun kylvät ne syksyllä. Pvar. †
86-4-2	RUSKOLILJA Brandlilja / <i>Lilium buliferum</i>	****	Perinteinen oranssi- ja pystykukkainen lilja ”keisarinkruunu”. Itusilmuja maatiaiskannoista. Itusilmut kylvetään maahan syksyllä.
86-4-12	TIKERILILJA Tigerlilja / <i>Lilium lancifolium</i>	****	Perinteinen roikkuvakukkainen , oranssi lilja. Itusilmuja maatiaiskannoista. Itusilmut kylvetään maahan syksyllä.
72-15	KÖYNNÖSPINAATTI Rankspenat / <i>Hablitzia tamnoides</i>	****	Vanha ravinto- ja köynnöskasvi. Reheväkasvuinen, vihreä lehdistö käy pinaatin tapaan syötäväksi. Kylvä syksyllä. Pieni erä maatiaiskantaa.

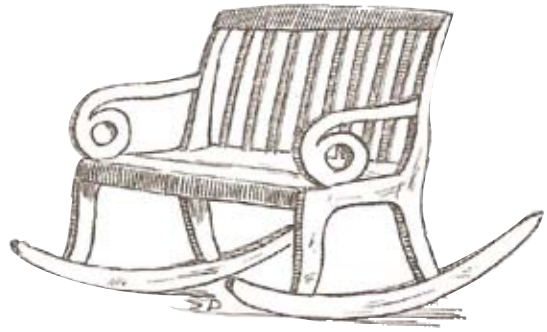

Pellavavaatteet (Vestis linea)

Pellavavaatteet sopivat hyvin kesällä pidettäviksi, ne ovat kevyitä, *splendida et pulcra*, kiiltäviä ja kauniita. Naiset huolehtivat siis niiden valmistamisesta käyttäen ripeästi ja taitavasti saksia ja neulaa. Pellavavaatteet viilentävät sopivasti helteellä ja edistävät märkivien haavojen kuivumista, mutta ovat epämiellyttäviä iholla eivätkä päästä höyryjä haihtumaan siitä. Siksi on edukkaampaa ommella vaatteet kankaista, joissa on pellavan seassa silkkiä, mikä myöskin antaa kankaalle tyylikästä kiiltoa.

(*Tacuinum sanitatis in medicina. Onnellisen elämän ohjekirja 1300-luvulta*)

Isäntien osa

Maatilan työstä vastaavaa viljelijää on kutsuttu perinteisesti isännäksi. Sanalla on monta merkitystä ja isännän roolia on arvioitu niin tilalla kuin yhteiskunnassakin eri tavoin. Yleensä isännistä puhutaan kuitenkin tilan omistajina, joita oli alettu Kustaa Vaasan toimesta verottaa vuodesta 1539.

Isännillä oli yhteiskunnallisia oikeuksia, mutta myös velvoitteita. Tässä yhteydessä puhuttiin usein mieluummin talonpojista, sillä heitä oli väestöstä enemmistö riippuen vähän siitä, ketä talonpojistoon luettiin. Maaseudulla oli paljon muutakin väestöä, joilla ei ollut juuri oikeuksia, mutta maatalousväestöön kuuluvana tiettyä suojaa taloista ja niiden omistajista isännistä.

Yhteiskunta muisti jäseniään lähinnä veronkannossa, jota kirkkokin teki sekä väenotoissa, missä rivistä otettiin palvelukseen sotaväkeen sopivimmat. Talonomistus oli yleensä suoja rintamalle joutumista vastaan ja mahdollista oli talon puolesta lähettää sinne joku toinenkin kruunun puolesta taistelemaan.

Aateliset olivat itse asiassa alun perin suurtalonpoikia, jotka Herrainpäivillä alkoivat muodostaa oman ryhmän ja saatuaan oikeutensa perinnöllisiksi Eerik XIV:n ajoista lähtien hallitsivat itseoikeutetusti yhteiskuntaa. Kuningas oli kuitenkin valtionpää ja talonpoikien rooli vahvistui kuninkuuden myötä, sillä heitä voitiin käyttää pelinappuloina politiikassa aivan kuin sakkioittelussa. Kustaa III myönsi talonpojille jo etuiksiakin mahdollistamalla torppien muodostamisen myös talonpojille, mikä oli merkittävä uudistus talon työnteon kannalta.

Autonomian aikana talonpoikien asema oli turvattu, kun ei tarvinnut lähteä sotarintamalle, mutta vaikeuksia tuli onnettomien katovuosien vuoksi maatalouden harjoittamisessa. Vanha leipäviljanviljelyvaltainen maatalous ei voinut tyydyttää sen enempää väestöä kuin isäntiäkään ja oli suuntauduttava lypsykarjanhoitoon Tanskan malliin.

Nälkävuosista Kyösti Kallion presidenttiyteen alkoikin talonpoikien triumfi, joka huipentui Talonpoikaiskulttuuri-säätiön perustamiseen vuonna 1936. Puolessa vuosisadassa talonpojat olivat kyenneet kaksinkertaistamaan maataloustulon ja saamaan maatalouden tuotannon 1,5-kertaiseksi siirtyen omavaraistaloudesta vaihtotalouteen jo 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.

Talonpojan rooli alkoi hävitä ja isännistä alkoi kasvaa tuottajia, joilla oli turvatut olot ja hyvä asema yhteiskunnassa. Isännät tarttuivat nyt kaikkiin asioihin kunnallisasioiden joutuessa heidän haltuunsa äänioikeusuudistuksen ansiosta. Tähän aikaan perustettiin osuuspankkeja, säästöpankkeja, meijereitä, kouluja, osuuskauppoja yms. laitoksia osaksi isäntien osaksi osuustoiminta-aatteen voimasta.

Isännät olivat varoneet politiikkaa aikaisemmin ja sääty-yhteiskunnassa tunteneet asemansa, mutta nyt haluttiin myös poliittisesti turvata maatalouden tila. Maalaisliitosta tulikin isäntien puolue etenkin kun siihen torpparitkin yhtyivät saatuaan omistukseensa tilansa karistaen vasemmistoideologian päältä.

Yhteiskunta oli isäntien hallussa ensimmäisessä tasavallassa, jolloin väestöstä oli maataloudessa 70 %. Paljolti omin uhrauksin he rakensivat mm. kouluja ja seurantaloja sekä vanhustentaloja. Omat tilat olivat 1930-luvulla huipussaan maatalouden kultaisena aikana suotuisien kesien kautena.

Suojeluskunnat synnyttiin isäntien toimesta Mannerheimin myötävaikutuksella, ja heillä oli vastuu viimeisten sotien käymisessä. Juuri nämä metsien ja salojen miehet toivat torjuntavoiton rintamalla, joskin he sopivat ankarissa olosuhteissa varsin hyvin yhteen kaupunkirykmenttien kanssa ja näin syntyi talvisodan henki. Se oli isänmaan henki, jolloin jokainen tunsi paikkansa.

Sodan jälkeen kohtasi puute ja isäntien tuli ryhtyä vastaamaan väestön ravitsemuksesta. Työvälineet olivat vielä alkeelliset, kun säännöstelystä johtuen ei saatu ulkomaisia koneita. Kansa eli sodan aikana nälässä, mikä johti liittolaisuuteen Natsi-Saksan kanssa, sillä Suomi oli riippuvainen Saksan viljasta. Nyt se oli itse tuotettava. Kun kartanotalous väheni maatalousuudistusten vuoksi pelättiin koitavan nälänhätä Suomeen, mutta toisin kävi. Viljelijäväestö tuotti pienillä tiloilla entistä suuremman tuotannon, elätti itsensä ja lapsensa ja turvasi yhteiskunnan hyvinvoinnin.

Jo 1950-luvulla alkoi kuitenkin näkyä merkkejä ylituotannosta. Ahkeruudesta ryhdyttiin sakottamaan. Sodan jälkeisten vuosikymmenien aikana painiskeltiin jatkuvasti näitten ongelmien kanssa joita koetettiin hallita onnettomalla peltojen paketoinnilla, mikä työnsi väestön Ruotsiin ja kaupunkeihin ja maaseudun elinvoima heikkeni. Sen aiheutti televisiokin ja sen luoma massakulttuuri.

Viljelijän eli isännän roolikin alkoi vähitellen muuttua, kun yhteiskunta on kaatanut vastuun markkinoinnistakin viljelijäväestön niskaan ja viljelijäväestöä koetettiin ohjata uuteen tapaan viljellä maata. Hänestä haluttiin tehdä yrittäjä, joka huonosti sopi luonnon olosuhteissa kampailevaan elinkeinoon.

Isännillä oli edelleen työ talon peräsimessä, mutta toisin kuin ennen hänen tuli saada työt luisutamaan yhä pienemmällä palkalla EU Suomessa, mutta maksaa työntekijöille palkkaa kuten ennenkin. Isännillä ei ollut enää varaa entiseen asemaan yhteiskunnassa, ja yhteiskunnan nähtiin sitä paitsi toimivan sitä paremmin, mitä vähemmän oli maanviljelijöitä.

Isännän työ oli kokenut todelliseen aallonharjan omissa vaiheissaan. Paavo Haavikko kirjoittikin, että maanviljelijästä on tullut maataloustyöntekijä. Yhtä hyvin puhuttiin sadan hehtaarin yksinäisyydestä. Viljelijälle pantiin yhtä enemmän rasitteita, ja tilipussilla oli yhä enemmän ottajia.

Isännän asema oli kokenut syntymisen ja kukouksen kauden jälkeen romahdukseen. Kaikella on toki aikansa, mutta ruoka ei kasva kaupassa ja maataloutta tarvitaan vastakin, sillä ainoastaan orgaanisen ravinnon on voitu todeta soveltuvan ihmiselle. Mikä on nyt isäntien osa? Ovatko he vain marginaalinen yhteiskunnan ulkopuolella olevan maatalousteollisuuden harjoittaja vai onko isännyydellä arvoa yhä kulttuurisesti ja taloudellisesti?

Hannu Huvinen

Kesähuoneet (Camere estuales)

Hyvässä talossa on kesäkäyttöön sopivia huoneita, joissa voi oleskella keskipäivän hetkinä. Niiden on oltava viileitä ja miellyttävän kosteita. Tällaisia ovat huoneet, joitten eteen on rakennettu loggia, katollinen pylväskäytävä, joiden rakennustapa muuten on sopiva, jotka sijaitsevat talon varjoisalla puolella, joita maankohoamat, puut tai toiset rakennukset suojaavat auringolta. Parhaita ovat ne, joissa on sama lämpötila kuin keväällä. Tällaiset huoneet, jos niitä talossa on, edistävät yleistä hyvinvointia ja erikoisesti ruuansulatusta. Jos niissä kuitenkin oleskelee liikaa, ei saa sitä kesän antamaa etua, että nesteet haihtuvat ruumiista hyvin.

(Tacuinum sanitatis in medicina. Onnellisen elämän ohjekirja 1300-luvulta. Suom. Marja-Liisa Koivulehto, Kustannusosakeyhtiö Tammi 1983)

Lepaa juhli komeasti 100 vuottaan

Lepaan nimi herättää puutarha-alan ammatti-ihmisissä herkkiä tunteita, onhan se ollut lukemattomien puutarhureiden ja muiden alan ammattilaisten opinahjo, josta saatiin opit ja muistot tulevan elämän varrelle. Tänä vuonna Lepaan puutarhaopetus juhli 100 vuottaan. Jo perinteinen puutarha-alan näyttely Lepaa 10 järjestettiin 12.-14.8., ja juhla huipentui pääjuhlaan monine seminaareineen 12.8. Julkaistiin myös juhlakirja ”100 vuotta puutarhaopetusta Lepaalla”. Vierailia oli tilaisuus tutustua laitokseen sisältä ja ulkoa ja kuulla sen monivaiheisesta historiasta. Helteinen sää suosi tapahtumia. Liput liehuivat tangoissa, ja koristetutukset hehkuivat – kastelusta oli huolehdittu kuivana kesänä. Suurissa ulkoruukuissa loistivat sinisarjat ja agavet, omenat ja marjat kypsyivät.

Historiallisia rakennuksia ja kummituksia

Puutarhaopetusta Lepaalla on annettu sata vuotta, mutta alueen ja kartanon historia on paljon pitempi. Vanajaveden laakso on maamme vanhimpia asuinalueita, jossa ihminen on asunut jääkauden jälkeen jo ainakin 7500 vuotta. Lepaan kartanokin juontaa juurensa keskiajalta. Ensimmäiset kirjalliset maininnat siitä ovat 1400-luvulta. Kartanon omistajissa on ollut valtasukuja, joiden jäsenet olivat korkeissa asemissa Ruotsin hallinnossa. Stjerncrantz-suku hallitsi kartanoa 1700-luvulla. Heimbürgerin aika sijoittui 1800-luvulle, isäntänä oli pietarilainen, saksalaista syntyperää ollut kauppias Philip Heimbürger. Hänen leskeksi jäänyt vaimonsa Marie meni naimisiin tilanhoitaja Carl Fredrik Packalénin kanssa. Packalénin pariskunnan valokuvat voi nähdä kartanon sinisen kamarin seinällä. Lapseton pariskunta testamenttasi kartanon 1880-luvulla Suomen valtiolle, jolle kartano siirtyi kuitenkin vasta 1902.

Suomessa tapahtui suurta kehitystä monella alalla autonomian ajan lopulla, 1800-luvun viimeisillä vuosikymmenillä. Maatalousalan koulutusta oli jo saatu aikaan.

Kuva: Aune Kämäräinen

Lippu liehui Lepaalla 100-vuotisjuhlan kunniaksi.

Lepaan vanha Mamsellimylly on toiminut mm. vesivarastona.

Kuva: Aune Kämäräinen

Kaivattiin puutarha-alankin koulutusta. Puutarhureille alkoi olla töitä läänin- ja kaupunginpuutarhureina, neuvojina ja opettajina. Pohdittaessa puutarhakoulun sijaintia Lepaalla käyneet tarkastajat ihastuivat kartanon sijaintiin, maastoon, hyvään mikroilmastoon ja vuosisatojen kuluessa sinne kertyneisiin vanhoihin ja harvinaisiin kasveihin. Rakennuksiakin alueella oli 29 kpl. Koulu perustettiin 1910 ja opetus siellä aloitettiin 1912.

Lepaan tunnusluvaksikin mainittu Mamselli-tuulimylly on 1800-luvun alusta, mutta paikalla on ollut mylly paljon aikaisemmin. Pärepäällysteinen Mamselli on toiminut mm. vesivarastona. Sen lähetyvillä on paikan erikoisuus, vanha hautuuma, kartanon omistajasukujen vainajien lepopaikka. Sinne on haudattu viimeiset vainajat 100 vuotta sitten, mutta alue pidetään edelleen kauniina huolella hoidetuin istutuksin. Lähetyvillä on myös vanha kellari, johon liittyy kartanoihin välttämättä kuuluva kummitustarina. 1400-luvulla Maunu-nuorukainen oli ihastunut kartanon Anna-nimiseen tyttäreeseen. Mutta Maunu ei voinut päättää, halusiko hän papilliselle uralle vaiko avioon – roomalaiskatolisella ajalla papit olivat naimattomia. Hän päätti opiskella papiksi, mutta ei sallinut, että kukaan muukaan saisi Annan, niinpä hän hautasi tytön elävältä kartanon kellarin lattian alle. Onneton Anna on siitä lähtien vaellellut haamuna kartanon puistossa. Hänen mukaansa on nimetty Lepaan viinitalan valkoherukkaviini Lepaan Anna. Maunusta puolestaan tuli Suomen katolisen ajan maineikkain piispa Maunu Tavast.

Uusia tuulia

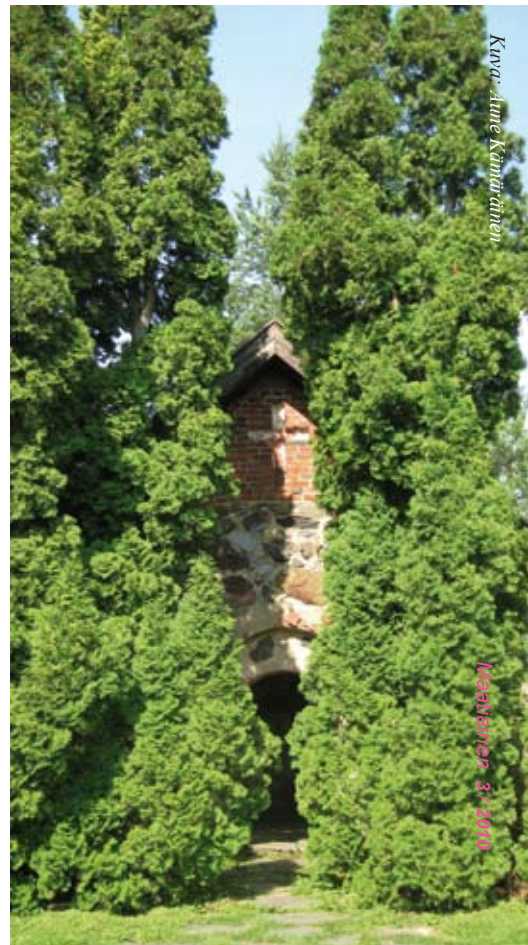
Maamme ammattiopetusta uudistettaessa 1990-luvulla pohdittiin maatalous-, käsityö- ja puutarha-alojen oppilaitosten koostamista isompien kokonaisuuksien yhteyteen. Näin syntyivät Hämeen ammattikorkeakoulu ja Hämeen ammatti-instituutti. Nykyään Lepaa on osa kumpaakin. Ammattikorkeakoulusta valmistutaan hortonomeiksi – opinnot kestävät 2-4 vuotta - ja ammatti-instituutti puolestaan kouluttaa puutarhureita puutarhatuotannon ja viheralan koulutusohjelmissä. On myös matkailupalvelujen koulutusohjelma, jossa voi opiskella mm. viininvalmistusta ja golfkentän hoitoa. Oppilaitosten alue on 22 ha. Viime vuonna laitoksissa opiskeli noin 500 opiskelijaa. Ulkomaisen opiskelijavaihdon kautta mukaan on tullut myös ulkomaalaisia opiskelijoita. Rehtorina toimii Veijo Hintsanen ja koulutusohjelmajohtajana Kaarina Hänninen.

Perinteikkäässä oppilaitoksessa on myös perinteikkäät puitteet. Puistoa hallitsee 180-vuotias tammi, jonka rungon halkaisija alhaalta on yli 3 metriä. Kaikkein vanhinta raken-

Lepaan kartanon entistä isäntäväkeä on saanut viimeisen leposijansa hautausmaalta, jonka sisäänkäyntiä reunustavat suuret tuijat.

Kuvaa: Anne Kämäräinen

Kuvaa: Anne Kämäräinen

Mäntänen 31. 2020

Lepaan "rantakivikoksi" kutsuttua kivikkoistutusaluetta. Sen läpi virtaa puro, lähistöllä on myös lampi. Kivikon kasveista mainittakoon: kanadanvuokko, kaukasiantädyke, sulkaneilikka, syyshohdekukka, silkkimaruna, kultakärsämäö ja ajuruohot.

Heleän sininen Kaukasian törmäkatkero kasvaa Lepaan "rantakivikossa".

Kuva: Aune Kämäräinen

nuskantaa edustaa Lepaan kartano, jonka vanhimmat osat ovat 1700-luvulta. Sitä on moneen otteeseen uudistettu, ja nykyinen, huomiota herättävin osa, pietarilaisvaikutteinen suuri lasikuisti satoine ikkunanruutuineen, on 1800-luvulta. Vanhasta navetasta on jäljellä pääty holviportteineen. Lepaalla on Suomen vanhin työväelle rakennettu rakennus vuodelta 1829, siinä toimii nyt laboratorio. Rakennusten nimet kuten "Marjala" (mehustamo) ja "Kotila" kertovat niiden käyttötarkoituksista. Heti oppilaitoksen perustamisen jälkeen rakennettiin ensimmäiset kasvihuoneet. Tulipalot ovat tuhonnet rakennuksia. Opistotalokin paloi kivistä alakerrosta lukuun ottamatta 1934, mutta rakennettiin pian uudestaan. 1930-luvulla rakennettiin barokki- puisto pylvästämiseen, Amurin viiniköynnöksineen ja geometrisine istutuksineen. Sodan jälkeen jatkui laitoksen laajennus ja rakentaminen. Koska Lepaa on sisäoppilaitos, rakennettiin uusi asunto- ja ruokalarakennus 1959. Uusi, nykyaikainen opistorakennus avattiin 1991 ja puistohalli 1992. Oppilaskunta aloitti 1940-luvulla kesäjuhla- ja näyttelyperinteen, josta 1960-luvulla kehittyi puutarha-alan "Rationalisointipäivät", ja sen pohjaa on puolestaan nykyinen, vuosittain järjestettävä ja yhä suosituimpi kesänäyttely, nimeltäänkin yksinkertaisesti vain "Lepaa".

Lepaan puiston erikoisuuksia: Samettisumakki.

Pehtorin talon seinustan ritilässä kasvaa Kiinanlaikkököynnös, alhaalla maanpeitekasviksi sopiva vuohenkuusama.

Lepaan liereä on yksi Lepaalla jalostettuja omenalajikkeita.

Köynnökseksi taivutettu omenapuu Snygg, jonka hedelmät kypsyvät melko myöhään, suunnilleen samoihin aikoihin kuin Antonovkan.

Lepaan punainen ja Lepaan liereä

Lepaan tullessa valtion omistukseen siellä oli suuri hedelmätarha: siinä oli 2500 omenapuuta ja 236 lajiketta. Lepaan omenapuut ovat kokeneet kovia, mm. palttuneet useaan kertaan. Kova pakkanen tuhosi lähes kaikki omenapuut 1910-luvulla ja talvisodan talvena 1939. Vielä jokin aika sitten puutarhassa oli 100-vuotias omenapuu. Nykyinen pääomenatarha on istutettu vuonna 1993, ja uusin omenatarha on 2000-luvulta. Puiden perusrunkoina ovat MTT:n kääpiöivät perusrungot. On myös taivutettu köynnöstäviä omenapuita rakennusten seinustojen ritilöihin. Köynnöstäväksi omenapuuksi muuten ei tarvita erityisiä lajikkeita, vaan sellaiseksi käy melkein mikä tahansa, mutta sitä on jo nuorena ryhdyttävä leikkaamaan ja taivuttamaan.

Lepaalla on jalostettu omenia ja marjoja. Omenista ovat jääneet tuotantoon Lepaan meloni ja Lepaan liereä. Marjoista tunnetuimpia ovat karviaiset: Hinnanmäen keltainen ja Lepaan punainen.

Kesäpäivien aikana saatiin maistella ja ostaa pienikokoista, maultaan kirpeän raikasta Lepaan liereää sekä myös täällä kasvatettujen koriste- ja hyötykasvien taimia.

Aune Kämäräinen

Ajankohtaisia hoitotoimia kanankasvattajille

Lämmin kesä alkaa olla takanapäin, ja onkin aika vilkaista ajankohtaisia hoitotoimia siivekkäiden osalta. Tämän numeron artikkelissa kerron kanalan syksyisistä hoitotoimista, jotka moni valitettavasti jättää kokonaan tekemättä.

Kuuma kesä on ollut nimittäin suotuisa lintujen loisten kannalta. Kana on oiva asuinympäristö kaikille tutuille väiveille, mutta myös punkeille, suolinkaisille ja joskus myös täille. En ole tavannut vielä yhtään suomalaista yksityistä kanankasvattajaa, joka säännöllisesti huolehtisi lintujensa loishäädöstä. Itse tein sen joka kesä silloin 20 vuotta sitten, kun kanoja ja ankoja kasvatin. Suurin osa kasvattajista vähättelee asiaa perustelulla, että väiveet kuuluvat lintujen elämään. Jotkut ovat ihmeissään tutkiessaan kanojensa höyhenpeitettä ja havaitsevat väiveen ensi kertaa. Huolelliseen kotieläinten hoitoon kuuluu myös loisten torjunta, joka kanan kohdalla tarkoittaa sekä sisä- että ulkoloisten poistamista.

Kaikki luonnonlintuja lähemmin tarkastelleet ovat varmasti tutustuneet väiveisiin, noihin pieniin höyhenpeitteen seassa vipeltäviin hyönteisiin, jotka eivät ime verta, mutta aiheuttavat kovaa kutinaa ruokaillessaan höyhenten seassa. Luonnonlinnut puhdistautuvat väiveistään kylpemällä säännöllisesti hiekassa tai vesilammikossa. Jotkut lajit jopa levittävät muurahaisia höyheniinsä torjuakseen ei-toivotut vieraat. Hienojakoinen pöly tukkii hyönteisten hengityspotket eli trakeat ja osa väiveistä jää myös kylpymultaan. Mutta lopullisesti linnut eivät kuok-

kavieraistaan hiekkakylvyillä pääse eroon, sillä parin viikon päästä kuoriutuvat höyheniin kiinnitetyt munat ja uusi väivesukupolvi aloittaa taipaleensa. Väiveisiin tehoaa apteekista saatava valkea jauhe, joka sirotellaan huolellisesti lintujen höyheniin ja käsittely uusitaan parin viikon päästä, jotta munista kuoriutuva sukupolvi saadaan hävitettyä. Aiemmin oli myytävänä myös nestemäistä väivemyrkkyä, mutta sen käytössä on omat ongelmansa, sillä sitä ei saa joutua linnun silmiin eikä ruoansulatuselimistöön. Itse kannattaa käyttää hengityssuojainta, sillä jo parinkymmenen kanan väiveet myrkytettyään on muutoin myrkyttäjänkin vähän tokkurassa. Myrkky tehdään päiväankakaran afrikkalaisesta sukulaiskasvista, mutta haju on melko äkäinen. Talvisin on tärkeää huolehtia, että kanoilla on saatavilla laatikollinen kylpyyn sopivaa hiekkaa tai kuivaa multaa. Lintujen tarve kylpeä on todella vahva. Emme me ihmisetkään suostuisi olemaan puolta vuotta peseytymättä.

Kanatain torjuntaan sopii sama jauhe kuin väiveidenkin. Täi on hankala loinen, sillä se imee verta ja munii lähelle kloaakkaa, josta linnun on lähes mahdotonta saada munaryppäitä poistettua. Pahimmillaan iso täijoukko voi munia linnun peräpään niin täyteen, ettei eläin pysty enää ulostamaan kunnolla. Täi on siivetön hyönteinen kuten väivekin, mutta

kooltaan tätä suurempi ja sen tunnistaa yleensä tummasta raidasta selässä.

Meistä moni huolehtii kissojen ja koirien suolinkaihäädöstä, mutta kanojen suolinkaisista harva välittää. Tuskin kuitenkaan haluamme tuhjata arvokasta kananrehua suolinkaisten ruokkimiseen. Apteekista on saatavana myös linnuille sopivat lääkkeet suolinkaisten häätöön. Ne ovat yllättävän yleisiä vieraita kanoillakin, mutta moni ei niitä huomaa ennen kuin kana rupeaa hautomaan. Ulostessaan haudonta-aikana vain kerran tai pari päivässä myös suolinkaiset tulevat helpommin näkyviin.

Jalkojen sarveispunkki on usein nähty kiusa kanatiloilla. Se voi syödä jalkojen sarveislevyt niin pahoin, että jalat menevät vereslihalle ja lintu näivettyä ja lopulta kuolee. On tärkeää ryhtyä torjuntaan heti, kun punkki ilmoittelee itsestään eli jalkojen sarveislevyt näyttävät olevan omituisesti koholla. Onneksi punkki ei tartu kauhean helposti, mutta kun sen havaitsee, kannattaa apteekista hakea lääkkeet nopeasti.

Kokkidioosi on rokottamattomien kananpoikien tappaja numero yksi. Kalliin hinnan vuoksi vain harva pienkanankasvattaja turvautuu rokotuksiin ja loisen vuoksi menetetään poikasia ja nuorikkoja, joskus aikuisiakin lintuja. Omituinen nikottelu ja myöhemmin kuvun turpoaminen ovat kokkidioosin oireet. Sitä voidaan torjua rokotuksen lisäksi juottamalla poikasia antibioottinesteellä säännöllisesti, mutta puhtaus on kaikista tärkein tämänkin ongelman hoidossa.

Kanalan täyspuhdistuksen aika on viimeistään syksyllä ennen kuin linnut otetaan sisälle. Kana ei kestä pakkasta, vaikka valitettavan usein näkeekin kasvattajia, jotka ulkoiluttavat lintujaan myös pakkassäällä. Erityisen herkkiä paleltumiselle ovat linnun harjan harkot. Jos kanoja ulkoiluttaa, sitä tulee tehdä vain mittarin ollessa kunnolla plussan puolella. Täyspuhdistuksen aikaan kanalassa on oiva aika tehdä myös pieniä rakennemuutoksia itse tarhaan. Kosteat ulosteet tahraavat pehkun nopeasti ja siksi orsien alla olisi

hyvä olla metalliverkosta tehty, laudoilla reunattu alue, johon ulosteet putoavat orsilta ja josta ne poistetaan säännöllisesti niin, etteivät linnut pääse lannan kanssa kontaktiin. Maalattiakanalassa päiväsaikaan kertyy niin paljon kosteaa ulostetta, että alusta tulee vaihtaa usein. Myös juoma-astioiden pesu on tärkeää. Astioiden tulisi olla muovia tai muuta helposti puhdistettavaa materiaalia eikä esim. vanhoja ruosteisia sankoja.

Orretkin tulisi vaihtaa säännöllisesti. Samoin pesien pehku. Moni ajattelee häkkikanojen olevan loisista vapaita, mutta näin ei asian laita ole. Niillä yleisiä ovat kanapunkit. Kanalle on hankalaa järjestää hyvä hoito. Itse pidän lintuja kaikista vaikeimpina hoidettavina kaikista kotieläimistä, ja olenkin sitä mieltä, että aidosti onnellista kanaa näkee valitettavan harvoin.

Ruotsalaiset ovat eläinten hyvinvointiasioissa Suomea edellä. Siellä on käytössä kesäisin traktorilla siirrettävät luomukanalat, jossa kanatarhan paikkaa ulkona vaihdetaan usein loiskuormituksen minimoimiseksi. Meillä Suomessa ulos pääsevät kanat kököttävät kasvittomiksi kuluneissa tarhoissaan koko kesän. Aidosti vapaita kanoja näkee harvoin. Kanojen pitäminen vapaana on tehty hankalaksi. Vapaita kanoja omistanut mummo teki naapurikunnassa aikoinaan poliisille kantelun koirasta, joka söi hänen vapaat kanansa. Mummo sai sakot eläinsuojelurikoksesta, kun oli jättänyt kanansa hetkeksi ilman vartiointia ja näin petojen armoille. Tarina on tosi.

Nyt kaikki maatiaiskanojen ja muidenkin siivekkäiden omistajat loishäätötalkoisiin oikein joukolla!

Ps. Kuva kiteeläisen Ulla Toropaisen komeasta nuoresta kukosta löytyy National Geographic-lehden kuvasivustolta kesäkuun kohdalta. Sinne voi jokainen lähettää hyviä valokuviaan ja parhaat äänestetään jatkoon.

Tarja Ojanne

Lopen pappilanpuisto tarjosi viehättävät puitteet seminaarille.

**** Maatiaiskanahan on jo luomua! ****

**Suomalaisen maatiaiskanahan säilytysohjelman
kesäpäivät 19.6.2010
Lopen Pappilanpuistossa**

facebook

Eläköön
maatiaiskana!

Tämän vuoden kesäpäivien teemana oli luonnonmukainen kananmunantuotanto. Maatiaiskanat ja luomu on yhdistelmä, joka sai monen osallistujan toteamaan: Maatiaiskanahan on jo itsessään luomua!

Niin onkin, eläinaineksen ja hoito-olosuhteiden puolesta, mutta luonnonmukainen kananmunantuotanto edellyttää kaikkien sovittujen ehtojen täyttymistä. Näistä ehdoista ja ohjeista kertoi seminaariyleisölle kotieläinagronomi Katarina Rehnström. Siipikarjaliiton neuvonta-agronomi Päivi Heikkilä puolestaan selvensi käytännön kysymyksiä, kuten munanmyyntiin liittyviä lupia ja salmonellanäytteenottoa. Luomumunantuotanto on vielä siirtymävaiheessa, sillä varsinkin poikastuotannon toteuttamisessa on vielä avoimia kysymyksiä. Myös kaupallisten luomukanaloiden koko herätti seminaariyleisössä keskustelua. 3000 eläimen parvikoko on kovin kaukana maatiaiskanaloiden nykyisestä noin 20 eläimen yksiköistä. Maatiaiskanalle oli useimpien mielestä

→ Ilmari Majuri ja
Miina Äkkijyrkkä
ovat maatiaiskanaväkeä.

Kuva: Tarja Ojanne

Seminaariväki kuuntelemassa esitelmiä.

ominaista pienimuotoisuus ja kohtuullisuus, joka voi toteutua vain epäkaupallisissa pienyksiköissä.

Maatiaisakan säilytysohjelmaa on ylläpidetty vuodesta 1998 Maa- ja Elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa (MTT) Jokioisilla. FM Tiina Tuovinen kertoi meille maatiaisakanrekisterin nykytilanteesta. Sekä säilyttäjien että eläinten määrät ovat tasaisessa

kasvussa. Säilytysohjelmassa oli vuonna 2009 mukana 163 säilyttäjää (tai poikastuottajaa) ja yhteensä 2368 eläintä (kanat ja kukot yhteensä). Vaihtuvuutta on, mutta uusia tulijoita onneksi riittää. Tiina oli myös taas koostanut vuosiraporttien pohjalta mielenkiintoista tilastotietoa maatiaisakanojen ja -muiden ominaisuuksista. Seminaariyleisölle esittäytyi myös MTT:n eläingenivaraohjelman uusi koordinaattori Terhi Nikkonen, joka on itsekin ryhtynyt säilyttäjäksi.

Yleisö oli kokoontunut Pappilanpihan avaraan navetanvinttiin. Paikka oli mitä mainioin tällaiselle tilaisuudelle; pihamaalta kuului kotieläinten ääntelyä ja (väliajalla) seminaarilaisten innostunutta puheensorinaa. Kesäpäivistä on monille muodostunut vuoden kohokohta. Tällä kertaa meitä oli koolla kuutisenkymmentä aikuista ja lapset päälle. En voisi kuvitella kanaseminaaria ilman Erkkiä, Markkua, Ullaa, Tarjaa ja lukuisia muita tutuksi tulleita naamoja. Yksi heistä on Ilmari Majuri, joka piti maatiaisakan kasvattajien puheenvuoron omaan, lennokkaaseen tapansa. Hänen tarinansa sai kuulijat välillä pyrskähättämään nauruun, toisena hetkenä taas hiljentymään. Osuutensa loppupuolella Ilmari houkutteli kanssaan lavalle toisen maatiaiseläinten tunnettavuuden kannalta merkittävän henkilön, Miina Äkkijyrkän, joka toi keskusteluun myös naisnäkökulman.

Kuva: Tarja Ojanne

*Miina Äkkijyrkän johdolla laulettiin
"Jäi toiset aamulla nukkumaan..."*

Kuva: Tarja Ojanne

Kuva: Tarja Ojanne

Tarja Sohlman oli tullut Lopen seminaariin tyttärensä kanssa.

1900-luvun alkukymmeninä yleistynyt kananpito tuotti, paitsi ruokaa pöytään, myös omaa rahaa talon naisväelle edesauttaen näin naisten itsenäistymistä.

Seminaarin lopuksi käydyssä yleiskeskustelussa nousivat esiin maataiskan positiivisen imagon hyödyntäminen, tuotteistaminen, munanmyynnin helpotukset pienkanaloille ja lähiruoka yleensä. Myös työryhmän perustamista ehdotettiin, että saataisiin lisäpotkua säilytystoimintaan.

Useiden alkuperäiskotieläinlajien pito samassa paikassa, joka on vielä luomutilakin, antaa Pappilanpuiston toiminnalle erityistä lisäarvoa. Pihassa vilahteli maataiskanoja ja virallisen osuuden päätteeksi vaelsimme tiikusateen saattamana kyyttölaitumen laidalle ihailemaan siellä laiduntavia itäsuomenkarjan yksilöitä ja suomenhevosta. Talon isäntä Jouko Helander päästi karjan siirtymään viereiselle metsälaitumelle. Läsnaolijat seurasivat tapahtumaa ihastuksesta huokailen, turvallisesti sähköpaimenlangan takana. Miina ehdotti yhteislaulua: "Jäi toiset aamulla nukkumaan..." (Paimenpoika), jota seurasi vielä Asko Mäki-Tanilan lausuma raumankielinen runo, Hj. Nortamon Meijän dorp.

Oli hienoa saada olla mukana. Kiitos isäntäväelle trahterauksesta.

Tarja Ojanne (Niemelä)

Paimenpoika

*Jäi toiset aamulla nukkumaan,
kun otin konttini naulastaan
ja kiiruhdin karjoteille.*

*Mä kutsuin Hertta ja Helunaa,
ne seuras torveni toitantaa
ja metsä soitteli meille,
soitteli meille.*

*On armas sunnuntaiaamu tää,
se muistot mielessä herättää -
nyt toiset on kirkkotiellä.*

*Mä etsin kirjani kontistain,
sen äitivainaalta muistoks sain -
hän on jo tallella siellä,
tallella siellä.*

*Nyt metsä kirkkoni olla saa,
voi täällää palvella Jumalaa,
mun urkuni kauniit soikaa!
Mun kirkkon' katto on korkeella
ja yks'on ystävä seurassa,
hän kyllä muistavi poikaa,
paimenpoikaa.*

(sanat Immi Hellén)

Kuva: Pirrko Kahila

Tämä suuri- ja sinikukkainen, nimetön syysasterilajike kukkii syyskuussa komeasti Etelä-Suomessa.

Kuva: Pirrko Kahila

Maatiaisn taimipäiviltä löytynyt vanha syysasteri muistuttaa maatiaisasteria, mutta kukkamykeröt ovat suuremmat.

Maatiaisasterit ja syysasterit – väriä loppukesään

Syyskesällä puutarhassa pitää olla paljon kukkia ja mieluiten sellaisia kukkia, joita ei tarvitse etsiskellä maanrajasta. Keltaista kukkaloistoa on tarjolla mielin määrin: piiskut, kultapallo ja muut päivänhatut, syyshohdekukat, auriongukat. Mutta mistä saadaan syyspihaan violetinistä ja ruusunpunaista? Astereista tietenkin.

Tavallisin asteri suomalaispihoilla lienee niin kutsuttu maatiaisasteri. Itselläni on neljää eri maatiaisasterikantaa, joista kaksi kasvaa korkeiksi, jopa 150 cm, ja toiset kaksi jäävät alle metrisiksi. Mielestäni korkeat ovat kukiltaan ja muutenkin keskenään samanlaisia, samoin matalammat keskenään. Kaikki neljä leviävät (liian) tehokkaasti maavarsillaan. Myös sientaimia ilmestyy ympäristöön.

Maatiaisastereiden hyviin puoliin kuuluvat aikainen ja runsas kukinta. Kukinta alkaa varhain elokuus-

sa ja jatkuu pitkälle syksyyn. Mutta jostakin syystä tänä kesänä, kun kaikki kukinnat muuten ovat etuajassa, maatiaisasteri ei pidä kiirettä. Odotteleeko se piteneviä öitä vai kuivuusko kiusaa?

Pienissä, kalpean liilanvärisissä mykeröissä tunkeilee päiväperhosia, erinomainen mesikasvi. Mikään tauti tai tuholainen ei koskaan näytä vaivaavan maatiaisasteria.

Olen kuitenkin kyllästynyt korkean maatiaisasterin hirmuiseen leviämiseen ja myös siihen, ettei se pystyissä omin avuin. Itse asiassa olen epäillyt sitä pajuasteriksi (*A. x salignus*), joka on ympäristöväen mustalla listalla. En ole kuitenkaan osannut tehdä varmaa lajinmäärittystä, vaikka kuinka olen tiiraillut lehtien seipimistä Retkeilykasvion vihjeiden mukaan.

Olen ryhtynyt näännyttämään korkeaa asteria hengiltä niittämällä varret maanrajasta heinäkuun lopulla, en-

nen kukintaa. Se ei selvästikään ole pitänyt moisesta tempusta vaan heikkeni jo ensimmäisen, viime kesänä tehdyn niiton jälkeen. Hiljattain tein tämän kesän niiton ja lisäksi levitin sängen päälle heinäkatteen – ensi kesänä nähdään vaikutus. Mustalla muovilla peittämällä tai glyfosaatilla ruiskuttamalla asterista pääsisi eroon äkkiä, mutta kokeillaan nyt ensin muuta.

Matala maatiaisasteri (onkohan sekin pajuasteri?) saa olla paikallaan toistaiseksi. Sekin leviää, muttei aivan niin voimallisesti kuin korkea asteri eikä se kasva kukkapenkissä vaan tontin laidalla sellaisessa paikassa, jossa on tilaa levitä ja johon pääsee tarvittaessa ruohonleikkurin kanssa. Matala asteri pysyy yleensä pystyssä ja on oiva perhoskasvi.

Varmaan on muunlaisiakin maatiaisastereita, alkuperältään mahdollisesti vanhojen lajikkeiden siementaimia. Mieleen on jäänyt eräällä pihalla kasvanut matala ja edellä mainittuihin maatiaisastereihin verraten suurikukkaisempi asteri, joka aloitti kukinnan joka vuosi jo heinäkuun puolella. Se tuhoutui likakaivoremontin yhteydessä. Mitä tästä opin? Aina kun näkee jossakin mielenkiintoisen vanhan kasvin, siitä pitää pyytää jakopala tai pistokas. Heti.

Komeat ja värikkäät syysasterit

Entäs pörhein mykeröin ja kirkkain värein kukkivat syysasterit, joita voi nähdä ulkomaisissa kirjoissa ja lehdissä, miksei niitä kasvateta meillä enemmän ja mitä niistä ylipäänsä voisi kasvattaa menestyksellä myös täällä? Siinäpä pitkä ja laeva selvitystyön aihe jollekulle.

Syysastereiden taustasta pari sanaa. *Aster novi-belgii* on kotoisin Yhdysvaltain koillisosista ja Etelä-Kanadasta ja on muunteleva jo luonnossa. Syysasterikantoja tuotiin aikoinaan Eurooppaan puutarhakasveiksi, samoin tuotiin koko joukko muita asterilajeja – ja rajaton asterilajien risteytyminen saattoi alkaa. Sittenmin, 1900-luvun alussa, alkoi suunnitelmallinen asterinjalostus, jossa pioneerityötä teki etenkin englantilainen Ernest Ballard.

Niissä kasveissa, joita nykyään kutsutaan syysastereiksi, ovat mukana paitsi *A. novi-belgii*, myös nähtävästi sellaiset lajit kuin *A. laevis*, *puniceus*, *longifolius*, *paniculatus*, *ericoides* (kanerva-asteri), *cordifolius* (hertta-asteri) sekä *dumosus*. Luulisi, että tällaisesta geenisopasta löytyisi myös meikäläisiin kasvuoloihin sopivia sattumia, kunhan joku vain alkaisi kalastella niitä.

Myös matalat ja pyöreän pensasmaisesti kasvavat, aiemmin reunusastereiksi (*A. Dumosus*-ryhmä) kutsutut lajikkeet luetaan nykyään syysastereihin.

Syysasterin ongelmat

Syysastereiden suurin ongelma meidän vinkkelistämme on liian myöhäinen kukinta. Valtaosa lajikkeista – niitä on paljon – aloittaa kukinnan syyskuun lopussa tai lokakuussa tai hurjimmat vasta marraskuussa. Ensilumen keskelle väriä tuova asterinmykerö saattaa olla hauska näky, muttei naurata vuodesta toiseen. Täällä 60. leveyspiirin pohjoispuolella astereiden on syytä aloittaa kukinta elokuussa tai viimeistään syyskuun alussa.

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) Piikkiön toimipisteessä kasvatetaan astereita **Julkisten alueiden perennakasvustojen perustamis- ja hoitotekniikat sekä kestävien perennojen valinta** -tutkimushankkeen yhtenä koekasvisukuna (lisätietoja www.mtt.fi). Kentälle on kerätty syysasterilajikkeita sekä asterilajeja kotimaisilta taimitarhoilta, kasvitieteellisistä puutarhoista ja harrastajilta.

Tätä tai tämääntapaista vaaleanpunakukkaista syysasteria kasvaa vanhastaan monissa Etelä-Suomen pihossa. Mykeröt avautuvat vasta lokakuun alussa.

Kuva: Pirkko Kahila

Tuloksia on tiedossa keväällä 2011, kun tutkimuksen loppuraportti julkaistaan. Piikkiön koeasterit ovat tavallaan esi-seulottuja jo lähtöpaikoissaan ja ovat siis sellaisia, jotka ehtivät kukkia kasvukautemme aikana ja joista osaa on jo saatavana taimitarhoitamme. Vielä kun joku selvittäisi tätä koetta laajemmin, mitkä lukuisista ulkomaisista syysasterilajikkeista olisivat todella viljelemisen ja vaivannäön arvoisia. Taimimyymälöissä on tarjolla ulkomailta tuotuja asterintaimia ja ken niitä ostaa (kuten minä), saa aivan itse kokeilla, onko lajikkeesta täällä kukkijaksi vai ei.

Asteritutkimuksia odotellessa voi etsiä lajikevinkkejä vaikkapa Paul Pictonin kirjoittamasta asterikirjasta *The Gardener's Guide to Growing Asters* (David & Charles Publishers, 1999). Siellä mainitaan joka lajikkeen kohdalla kukinta-ajankohda. *Early*, aikainen, tarkoittaa, että lajike alkaa kukkia elokuun loppupuoliskolla tai viimeistään syyskuun alussa.

Syysastereiden toinen ongelma on alttius härmälle, siis sama vaiva kuin syysleimuilla. Pahimmillaan koko kasvua peittää harmahtava jauhemainen töhkäkerros. Asterien härmästä on suurta harmia etelämpänä, jossa se täytyy torjua rutiiniruiskutuksin, mutta jostain syystä härmää näkee meillä vain harvoin. Mistä tämä johtuu? Ehkä syysastereiden vähäisestä määrästä puutarhoissa, ehkä ilmastomme ei oikein edistä härmän kasvua ja leviämistä.

Mutta kuinka ollakaan, juuri tänä kesänä on kuin onkin härmälaikkuja syysastereiden lehdillä. Kenties kesän poikkeukselliset säät ovat saaneet härmäsienet valloilleen. Kuiva, lämmin päivä, kymmenen astetta viileämpi (mutta silti lämmin) yö ja vahva kaste, vesisadetta harvoin – ja härmä viihtyy.

Mitähän kaikkea ilmastonmuutos tuo tullessaan? Pitäkäämme maataisasterit tallella kaiken varalta. Ehkä minäkin siirrän sen korkean maatais- tai pajuasterin ämpäriin kasvamaan, niin se säilyy hengissä, muttei valloita koko kylää.

Pirkko Kahila

Kuva: Pirkko Kahila

Pienimyeräinen maataisasteri on loppukesällä lentelevien päiväperhosten ehdottomia suosikkikukkia. Kuvassa neitoperhosia.

Aikaisiksi mainittuja, korkeita syysastereita:

- ‘Ada Ballard’ (1952), liilansininen, 100 cm
- ‘Anita Ballard’ (1935), vaalean laventelinsininen, 150 cm
- ‘Blauglut’ (1980), vaaleanvioleetti, 90 cm
- ‘Blue Danube’, laventelinsininen, 120 cm
- ‘Bonningdale White’ (1963), valkoinen, 90 cm
- ‘Cloudy Blue’ (1910), kalpea liilansininen, 140 cm
- ‘Eventide’ (1950), tumman laventelinsininen, 100 cm
- ‘Freda Ballard’ (1959), purppuranpunainen, 90 cm
- ‘Gayborder Blue’, vaalean sinivioleetti, 90 cm
- ‘Guy Ballard’ (1960), tumman ruusunpunainen, 80 cm
- ‘Hilda Ballard’ (1938), malvanpunainen, 100 m
- ‘Leuchfeuer’ (1972), purppuranpunainen, 100 m
- ‘Marjory Ballard’ (1994), ruusunpunainen, 90 cm
- ‘Mistress Quickly’ (1954), violeetti, 90 cm
- ‘Patricia Ballard’ (1957), tumman ruusunpunainen, 90 cm
- ‘Plenty’ (1946), laventelinsininen, 120 cm
- ‘Prosperity’ (1946), purppuranpunainen, 100 cm
- ‘Sanford’s White Swan’, valkoinen, 100 cm
- ‘The Sexton’ (1950), laventelinsininen, 90 cm

Aikaisiksi mainittuja, matalia syysastereita:

- ‘Alice Haslam’ (1958), aniliininpunainen, 30 cm
- ‘Dandy’, vaalean purppuranpunainen, 45 cm
- ‘Herbstgruss von Bresserhof’ (1956), vaaleanpunainen, 40 cm
- ‘Lisa Dawn’, purppuranpunainen, 45 cm
- ‘Lucy’, purppuranpunainen, 40 cm
- ‘Peter Harrison’, malvanpunainen, 35 cm

Kukkaketo heinäkuussa 2010. Mukana mm. verikurjenpolvi, tumma kurjenpolvi, päivänkakkara, keltasauramo, kurjenkello, hirvenkello, poimulehti, rohtovirmajuuri, mesiangervo, neidonkieli, akileoja, myskimalva ja tumma tulikukka.

Kukkaniitty - yritysten ja erehdysten kautta!

Jokainen 1940-1950-lukuja elänyt muistaa, että Suomessa oli kukkaniittyjä. Niitä oli luonnossa metsäaukioilla, pientareilla, pihoidilla ja rannoilla. Niillä kasvoi heinän joukossa kurjenpolvia, päivänkakkaroita, kissankelloja, peurankelloja, tädykkeitä ja vaikka mitä. Paikan aurinkoisuudesta, sijainnista ja maaperästä riippuen kasvillisuus vaihteli. Jossakin voi olla mesiangervoa, pietaryrttiä, siankärsämöä tai maitohorsmaa, kosteilla rantaniityillä maariankämmeköitä. Kuivilla ahoilla oli metsämansikkaa. Niityt olivat olemassa siksi, että karja kävi niillä laitumella. Laidunnettiin myös metsässä, ja karjan toiminta sai aikaan mm. mansikka-ahot. Niityt niitettiin kerran kesässä. Se oli lapsille suuri murhe: kaikki kauniit kukat katkaistiin. Mutta niittäminen takasi sen, että kukat nousivat myös seuraavana vuonna. Niityt ovat kadonneet tehomaatallouden myötä. Siihen on vaikuttanut lai-

duntavan karjan puuttuminen, rikkaruohomyrkköjen käyttö, tehometsätalous ja heinäkorjuutekniikan muuttuminen sellaiseksi, että kukkien siemenet eivät pääse varisemaan kuivuneista korsista.

Kukkaketoja haikailevat perustavat nykyään niitä ihmisvoimin. Allekirjoittanutkin ajatteli, miten ihanaa olisi omistaa vaikka pienikin kukkaniitty. Kesäpaikkamme maa-ala on pieni ja monta vuotta se oli rakennustyömaan vallassa, kun pystytimme uutta kesämökkiä. Paikalla olleet perennat halusin säästää ja siirsin ne ”varastoon” tontin reunalle. Sieltä ne, jotka vielä olivat hengissä, siirtelin sitten mökin valmistuttua uusille paikoilleen. Mutta kukkaketo – olisiko meillä sijaa sellaiselle? Perennoilla oli paikkansa talon edustalla, ja kasvimaalle varattiin aurinkoinen, hyvä multamaa. Vain mökin pohjoispuolella, rakennuksen ja järven välissä, oli noin aarin kokoinen ”joutomaa”.

Näin kyllä, että se ei olisi paras mahdollinen paikka kukkakedolle: Aurinko paistoi sinne vain aamupäivällä, se oli kostea, tuulinen ja varjoisa. Sitä paitsi kaikki tontilla mökin ympärillä oleva maa oli siirretty. Alueen luontainen maa on hyvin savista (entistä järvenpohjaa), ja saven alta löytyy kivinen moreeni. Paikalle tuotiin kuorma-autolasteittain ostomultaa, joka levitettiin tasaisesti. Paksumman kerroksen sai tietenkin perennapenkki ja kasvimaat. Mökin ”takamaa”, jolle ei tuolloin vielä ollut mitään erityistä käyttöä, sai vain ohuen, n. 10 cm paksuisen multakerroksen. Tuo ostomulta myytiin tavallisena puutarhamultana, sitä ei siis ollut kalkittu, ja pian osoittautui, että siinä oli kaupantekijäisinä runsaasti rikkaruohon, tai pitäisi kai sanoa, ei-toivottujen kasvien siemeniä: oli nokkosta ja ohdaketta, rönsyleinikkiä, voikukkaa ja jauhosavikkaa.

Kun idea kukkakedosta alkoi itää mielessäni, luin aihetta käsittelevää kirjallisuutta. Sain tietää, että kukkakedon perustaminen ei ollutkaan niin yksinkertaista. Ja että kukkaketo valmistuttuaan on hyvin helppohoitoinen, ei kaipaa hoitoa juuri ollenkaan. Olsi pitänyt perustaa keto vettä läpäiseväksi tuomalla paikalle hiekkaa ja levittää multa vasta sen päälle. Siihen en enää voinut ryhtyä, kun multa oli jo paikoillaan. Alue oli salaojitettu ja päätin, että se saa riittää liikaveden poistamiseksi. Ymmärsin, että kukkakedon maan on oltava ”köyhää”. Siis ei mitään lannoitusta. Mutta seudun maaperä on kalkkipitoista, ja sitä ei ostomultamme ollut. Halusin palauttaa kedon maan mahdollisimman lähelle paikan luonnontilaa. Niinpä kalkitsin maan. Ko. paikka oli ollut aikaisemmin kasvimaata, ja siinä ollut luonnonmulta, vaikka sitä ei ollutkaan paljoa, oli erittäin ravinteikas. Varoin antamasta maalle lisää ravinteita ja toivoin saavani sen piankin ”köyhtymään”. Syksyllä kylvin maahan mm. Maatiaisesta hankkimiani niittykukkasekoituksia. Ajattelin, että niiden lomassa olisi kiva olla jotakin muuta, ettei multaa jäisi paljaaksi, niinpä kylvin joukkoon vähän valkoapilaa (Isokallio). Se oli paha virhe, mutta huomaisin sen vasta myöhemmin. Jäin jännittyneenä odottamaan kevättä.

Kylvökseksi nousi hyvin. Mutta maasta nousi paljon muutakin kuin odotin. Heinää, nokkosta, piharatamaa, vuohenputkea, ohdaketta, pillikkeitä, voikukkaa, virvoja ja vaikka mitä. Valkoapila kasvoi innokkaasti. Kitkin kitkemästä päästyäni. Tuntui siltä, että ”helppohoitoinen kukkaketoni” vaati enemmän työtä kuin mikään muu paikka pihassamme. Olisiko minun pitänyt ”sallia kaikkien kukkien kukkia”? En kuitenkaan voinut kuvitella, että kukkaketoni olisi noiden kasvien vallassa. Jatkoin kitkemistä.

Nyt, kun alkuvuosien taisteluista on kulunut viitisen vuotta, voin tehdä joitakin johtopäätöksiä virheistä ja oikeistakin ratkaisuista sekä jakaa neuvoja kokemuksistani kanssaihmisille, joilla on mielessään kukkaketo. Niin, vuosien taistelun jälkeen paikka todellakin näyttää jossain määrin kukkakedolta. Alku- ja keskikesällä niittyni rehoittaa villinä ja monivärisenä. Loppukesällä kukkijoita on vähemmän. Nyt kedollani kasvaa mesiangervoa, karvahorsmaa, poimulehteä, erilaisia kurjenpolvia (metsä-, kylä-, tumma-, veri-, kurttulehti- ja haisukurjenpolvia), malia, niittyleinikkiä, puna-ailakkia, käenkukkaa, tervakukkaa, taskuruohoa, tähtiputkea, peltorastia, päivänkakkaraa, keltasauramaa, neidonkieltä, koirankieltä, unikkoja, kellokukkia (kissan-, kurjen-, peuran-, harakan-, varsan- ja hirvenkellot), suolaheinää, karstaohdaketta ja erilaisia minttuja. Kokonaisuutta ei ole mitenkään suunniteltu; on vain katsottu, mitä tästä tulee. Kirjojen ja puutarhalehtien hienostuneet esim. värien suhteen suunnitellut kukkakedot ovat minulta vielä kaukana. Ehkä en koskaan haluakaan sellaista. Läheisistä kukkapenkeistä on kedolle karannut belliksiä, akileijoja, suopayrttiä ja oreganoa. Olen antanut niiden olla. Vain akileijojen lisääntymistä pitää rajoittaa keräämällä siemenkodat pois ennen niiden avautumista. Virnojen suhteen olen epävarmalla kannalla. Virnat ovat hauskoja isona pöheikkönä esim. tienvarressa, mutta niiden villiintyminen kukkamaalla ei tunnu suotavalta. Tosin nähdessäni, millaisen valtavan juurten vyyhdistön ne ovat kasvattaneet maan alle, tiedän, ettei niitä voi enää poistaa, voi vain yrittää ”pitää aisoissa” kitkemällä maanpäällisiä osia. On myös lajeja, joita olen yrittänyt lisätä kukkaniitylle, mutta en ole onnistunut. Yksi sellainen on ruiskaunokki.

Olen lisännyt kedon kasvikanataa tuomalla luonnosta siemeniä ja taimia sekä kylvämällä lisää kotimaisia niittykukkaa. Ja kitkemällä utterasti pois niitä kasveja, joita en kedollani suvaitse. Kasvien jatkumisen seuraavana kesänä turvaan niittämällä kedon loppukesästä. Kaikki kukat eivät tule siemenelle samaan aikaan. Varhain siementävistä kasveista kerään siemeniä heti, kun niitä on saatavissa. Niistä liikenee joskus Maatiaisen siemenkeräyksenkin. Siemeniä keräämällä voi säädellä kunkin kasvilajin runsautta kedolla. Jos haluaa rajoittaa jonkin kukan rehottamista, kerätään siemenet tarkkaan pois. Jos on kyseessä yksivuotinen kukka, nakellaan maahan vain pieni määrä siemeniä. Jos halutaan poistaa jokin kasvi kokonaan, kaivetaan se ennen siementen tuloa pois juurineen.

PRUNUS

Luumut (Brugna)

Niitä syökööt sappitautiset, koska niiden pääasiallinen hyöty on siinä, että ne tuottavat vesipitoisia nesteitä ja kiihottavat siten sappinesteen erittymistä. Parhaita ovat makeat luumut, jotka ovat miellyttävän makuisia, varsinkin kun ne keitetään viinissä ja niihin pannaan ruususeriä, mikä poistaa niiden haittavaikutuksen eli sen, että ne ehkäisevät vatsan toimintaa. Kukista tislattu vesi on hyvää matolääkettä. Lehdistä keitetään viinissä kurkunkurlaus- ja suunhuuhtelulientä: se on erinomaista katarriin, suun ja kurkun limakalvoille ja ikenille.

(Tacuinum sanitatis in medicina. Onnellisen elämän ohjekirja 1300-luvulta)

Kasvit ovat yllättäviä. Joskus se, mitä olet kylvänyt, ei ollenkaan nouse. Joskus vuosia aikaisemmin kylvetty kasvi ilmaantuu yllättäen paikalle, siis kasvit voivat jäädä maahan lepäilemään ja miettimään. Joskus kedolle ilmaantuu kasveja, joita et tiedä kylväneesi – kuten minulle hullukaali. Ketao käsitellään aika ronskisti. On tarkoitus, että sillä voi kävellä rauhassa, kasveja ei tarvitse varoa kuten kukkapenkissä. Ketao ei kastella.

Yleiseksi ohjeeksi voisi sanoa seuraavaa:

- Valitse kukkakedon paikaksi luontaisesti ”köyhä” maa – maan ”köyhdyttäminen” vie vuosia.
- Tarkkaile paikan luonnetta äläkä yritä toimia sen vastaisesti: siis ei aurinkoisen paikan kasveja varjoon eikä kuivan paikan kasveja kosteaan.
- Jos mahdollista, pohjusta keto soralla ja hiekalla ennen mullan laittamista. Salaojitus on eduksi.
- Tarkkaile kasvien käyttäytymistä. Huomaat pian, mitkä menestyvät. Älä anna niiden levittäytyä hultvatomasti, jos haluat pitää kedon monipuolisena, vaan vähennä poistamalla siemeniä. Voit myös kitkeä liiat kasvit juurineen pois.

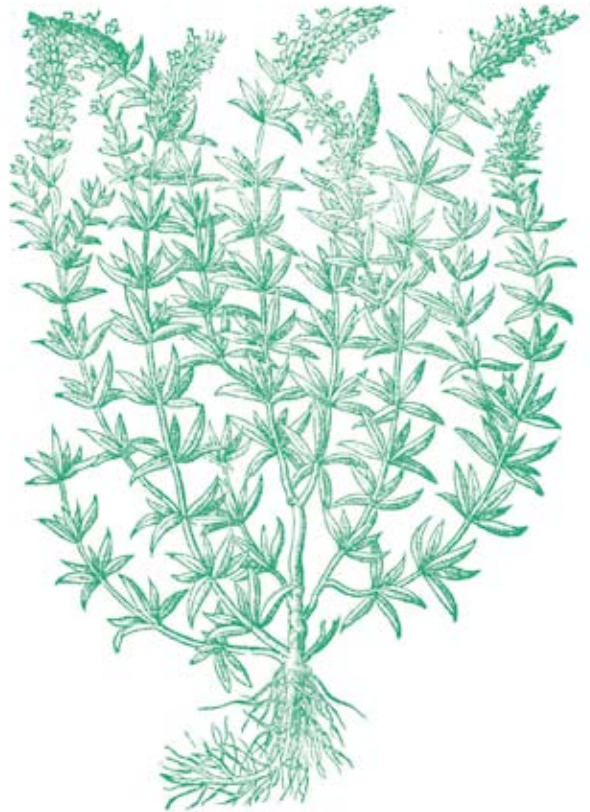
- Älä päästä ei-toivottuja kasveja asettumaan kedolle, vaan kitke ne pois mahdollisimman varhain.
- Älä kylvä valkoapilaa ketokasvien joukkoon. Kaikki apilat ovat voimakaskasvuisia ja pyrkivät syrjäyttämään muita kasveja. Jo kylvetyn apilan poistaminen on vaikeaa. Tärkeintä on silloin kerätä pois kukat ennen kuin ne siementävät. Apiloissa on kuitenkin hauskoja, kukkakedolle sopivia lajeja kuten jänön-, musta- ja kelta-apila. Niiden levittäytymistäipumus ei ole niin voimakas.
- Niitä keto loppukesällä. Voit poistaa myös aikaisemmin siementäviä kasveja erikseen, mutta se on työlästä saksitouhua. Jätä kasvit kuivumaan niiton jälkeen, että siemenet varisevat. Kerää niittojäte pois.
- Älä lannoita ketao mitenkään. Kalkitseminen alussa voi olla paikallaan, jos multa on kalkkiköyhää ja haluat suosia kalkista pitäviä kasveja.
- Älä kastele ketao kuivinakaan kesinä. Tarkoitus on, että luonto toimii ja valitsee kedolle kasvit, jotka sillä menestyvät.
- Ja ennen kaikkea: Ole kärsivällinen! Kasvit eivät käyttäydy aina ihmisen tahdon mukaan, vaan päättävät itse.

Aune Kämäräinen

Iisoppi (Ysopus)

Kaikissa kirjoissa sanotaan, että kasvitarhasta ei saa puuttua iisoppi, näin sitä saa omasta puutarhasta tuoreena, jollaisena se on parasta. Se auttaa kosteaan rintaan ja yskään ja tekee hyvää kylmille ja kosteille temperamenteille, vanhoille ja aivan ikälopuillekin. Ja sillä on monia muitakin hyviä puolia: mustelmat häviävät, kun niihin panee kuumaan veteen kastettua iisoppia, suolan ja kuminan kanssa hienonnettuna se on tehokasta myrkkyykäärmeiden puremiin; öljyyn sekoitettuna se tappaa täit ja helpottaa syyhyä. Sen haitta on se, että se on vahingollista aivoille savuisten höyryjensä takia, jotka tosin haihtuvat mallassokerilla.

(Tacuinum sanitatis in medicina. Onnellisen elämän ohjekirja 1300-luvulta)

HYSSOPUS

Pavut (Faxioli)

Kuten tunnettua on niitä erivärisiä: valkoisia, punaisia, keltaisia, erisävyisiä täplikkäitä. Niitä on tapana kylvää kasvitarhan ulkopuolellekin kuten loggioihin ja parvekkeille, koska ne kasvavat korkeiksi ja köynnöskäyväiksi ja luovat miellyttävästi varjostavia lehtimajoja. Syötäväksi valittakoon punertavia papuja, joiden siemenet ovat virheettömiä eivätkä madonsyömiä. Ne lihottavat, aiheuttavat pahoinvointia, pään raskautta ja levotonta unta; ne tekevät flegmaattista, paksua ja huonoa verta. Nämä ikävät sivuvaikutukset vähenevät, jos pavut maustetaan suolavedellä, öljyllä ja sinapilla tai öljyllä, etikalla, suolalla ja pippurilla.

(Tacuinum sanitatis in medicina. Onnellisen elämän ohjekirja 1300-luvulta)

PHASIOLI

Myydään

tarpeettomana Vasara-Matti 11kw.n moottorilla. Hyväkuntoinen "jauhokone", Alhon kannan maatiaiskanoja, alkuperäisrotujen pinssejä, jääkaappimagneetteja ja kortteja.

Ulla Toropainen, Kitee

050-4085968,

ulla.toropainen@pp.inet.fi, <http://ullantila.ning.com/>

Heikinliljaa etsitään

Mahtaisiko mistään löytää heikinliljaa? Olisin kiitollinen tiedosta.

Terveisin

Eeva Tuurihalme,

eeva.tuurihalme@pp.inet.fi

Simoa kaivataan

Etsin maatiaislanttu "Simon" siemeniä. Myös muut maatiaisvihannekset ja siemenvaihto kiinnostavat.

leena.hokka@elisanet.fi

045 1346812

Onko Helmi-ohraa jossakin?

Helmi-ohrasta käytiin Maatiaisessa kesän mittaan seuraavaa keskustelua. Jos joku lukijoista tietää asiasta lisää – tai viljelee Helmeä! – ottaa yhteys Maatiaiseseen tai alkuperäisen kyselyn lähettäneeseen Eeva Kaplakseen.

Kyselisin, onko Teillä siemeniä erikoiseen "helmiohraan"? 60-luvulla ollessani töissä Suomessa Terveyskaupassa (jota ei enää ole) sain pakata myytäväksi kaunista pyöreää helmenharmaata ohraa, jyvää oli aika pieni. Asiakkaat

kyselivät juuri sitä sorttia. Suomessa käydessäni olen koettanut etsiä sitä eri kaupoista onnistumatta. Täällä Ruotsissa mainitaan vanhoissa keittokirjoissa "pärlgryn", jonka arvelen olevan samaa sorttia. Voisiko sitä saada hankituksi jostain päin Suomea?

Harrastan vanhojen vihannesten kasvattamista (Sesam-jäsen) ja vanhoja keittokirjoja, joissa on tosi paljon hyvää tietoa siitä, kuinka ennen syötiin.

Toivottavasti saan positiivisen vastauksen!

Terveisin

Eeva Kaplas, Dietist

Karolinska Universitetssjukhus, Huddinge

141 86 STOCKHOLM

Tfn 08-585 819 63

Sökare: 1172

eeva.kaplas@karolinska.se

Hei Eeva

Ohessa on MTT sivuilta löytynyttä lisätietoa Helmi-ohrasta. Kyseessä on tosiaan vanha lajike.

Maatiaisella ei valitettavasti ole tämän ohran siementä myynnissä eikä myöskään tietoa siitä, onko sitä enää kenelläkään viljelyssä. Mtt:ssä Maarit Heinonen on erikoistunut vanhoihin viljalajikkeisiin, joten häneltä voisi vielä asiaa tiedustella. Merja Veteläinen taas on geenipankin yhteyshenkilö.

Merja Veteläinen,

MTT_merja.vetelainen@mtt.fi

puh. 0400 666 836

ja

Maarit Heinonen,

MTT_maarit.heinonen@mtt.fi

puh. (03) 4188 3682,

050-356 9688

Terveisin

Anna Lassila

Vuonna 1942 viljelyyn saatu Helmi-ohra polveutuu tanskalaisen mallasohralajikkeen Binderin ja Keskusosuusliike Hankkijan kasvinjalostuslaitoksen jalostaman maatiaisperäisen Piikkiön-ohran välisestä risteytyksestä. Jalostajana oli Keskusosuusliike Hankkijan kasvinjalostuslaitos. Helmi on kaksitahoinen loitto a-typin ohra. Se oli varsin satoisa, lujakortinen ja hyvä mallasohra ja sieti maan happamuutta. Se on erittäin arka lento-noelle ja se jouduttiin poistamaan siemenkaupasta muutaman vuoden kuluttua. Tästä huolimatta Helmiä viljeltiin pieniä määriä 1950-luvulla.

Pohjoismaisessa Geenivarakeskuksessa on pitkäaikaissäilytyksessä näyte Helmi-ohrasta (NGB9554). Näyte on saatu Tanskasta (The Royal Veterinary and Agricultural University). Valokuvat ja lajiketunnisteet (tähkä ja jyvä) EVIRAN tietokannassa.

Lehtikaalista

Nyt olisi kysymys lehtikaalista, eli nimikkeellä Brassica oleracea on iso joukko kaaleja, jotka ehkä ovat lähtöisin samasta kantamuodosta, mutta ulkoisesti aika erinäköisiä (onko näin?). Lähinnä kysyisin nimenomaan lehtikaalista (Nero di Toscana, Dwarf Green Curled jne), että pitääkö paikkansa, että se on kaksivuotinen ja kukkii vasta toisena kesänä? Minulla oli lehtikaalia useitakin eri lajikkeita koekasvatuksessa viime kesänä. Talven tullen ne sitten pudottivat lehtensä tai jänikset söivät ne, mutta joka tapauksessa keväällä oli jäljellä maasta pystyssä sojottava, kuivahtanut rungon pätkä. Kuitenkaan mitään uusia versoja ei koskaan niistä juuristoista ilmaantunut. Ja siis viime kesänä ei mitään kukintoja yhteenkään kasviin tullut pakkasiin mennessä. Eli miksi toisen vuoden kasvua ei tullut, vai olisiko niiden kuitenkin pitänyt kukkia jo viime kesänä?

Mika Länneppä

Joensuun yliopiston Biologian laitoksen tutkija
evp

Vastauksia lehtikaaliasiaan

Kiintoisaa että joku on vielä nykyään kiinnostunut kaalin siemenviljelystä. Aikaisemminhan se oli varsin yleistä, kuten muidenkin puutarhakasvien siemenviljely kotipuutarhoissa. Kaalien siemenviljely tapahtuu luultavasti Välimeren maissa tai etelämpänäkin, ainakin Madeiralla niitä näkee tietenkin hyvin viihtyvinä talvellakin (eikö siellä ole kaniineja?). Lisäksi useimmat nykyään viljelyssä olevat uudet lajikkeet - niin kukista kuin hyötykasveistakin - ovat nk. F1-lajikkeita, joita ei kannata lisätä siemenistä, sillä niistä ei saada lajikeaitoja kasveja. Ja kun jotain talvehditettua kaalilajia ja -lajiketta on saanut kukkimaan puutarhassa, lähitöällä ei saa mitään muuta kaalikasvia, ei edes rikkaruohoina.

Vaikka kaalit ovat kaksivuotisia, eikä juuri kukaan viitsi enää nähdä sitä vaivaa, että kasvattaisi itse niiden siemenet. Aikaisemmin ne talvehditettiin avomaalla nk. aumoissa (eivät ole meillä muuten talvenkestäviä ulkona), joissa ne olivat peitettynä oljilla ja mullalla. Talvehdittaminen kävi päinsä tietenkin myös kellareissa. Osa näin talvehditetuista kaaleista syötiin kevättalvella mutta osaa säilytettiin siemenien saantia varten, jolloin ne istutettiin ulos peltoon. Vanhoissa puutarhakirjoissa nämä asiat selitetään tarkoin, kuten yhä vielä perusteellisimmasta vihannesviljelyn käsikirjastamme mitä meillä on koskaan kirjoitettu: Ossian Lundenin Keittiökasvikirja, minulla on 2.p. vuodelta 1921. Se löytyy varmaan kirjastoista. Eiköhän nämä asiat ole selitetty tarkkaan myös meidän ainoassa koskaan ilmestyneessä puutarhatietosanakirjassamme Suuressa puutarhatietokirjassa I-II, mutta en nyt ole katsonut näistä kummastakaan lähteistä asiaa tarkemmin. Myös Maatiainen ry:n lehdessä uskoisin olleen kirjoituksia aiheesta, mutta en ole myöskään sitä tarkistanut, sillä tähän asti ilmestyneiden yli 80 leh-
tinumeron hakemisto on juuri nyt työn alla. Kun se joskus valmistuu, löytyy sieltä helposti tätäkin aihetta käsittelevät kirjoitukset.

Terveisin

Pentti Alanko

Maatiaisien syystaimipäivä

pe 10.9.2010 klo 12–18

Maatiaisien toimistolla Stenbäckinkatu 8, Helsinki

Tule tekemään syksyn taimihankinnat yhdistyksen perinteisestä syystapahtumasta. Paikka on jo monelle tuttu, rauhallinen Maatiaisien ”toimisto/siennymymälän” takapiha (käynti porttikongista).

Tuo kaikenlaisia, hyviä ja kiinnostavia taimia, perennoita, hyötykasveja, kukkasipuleita, pieniä puita ja pensaita. Niin tuovat muutkin ja siksi valikoima vaihtuu päivän kuluessa. Meiltä saa myös kotimaisia siemeniä syyskylvöihin.

Taimipäivänä taimia vaihdetaan periaatteella ”tuo tullessas, vie mennessäs”. Kun tuot meille taimia, ruukuta ne ja varusta nimilapuilla. Jos laji on epäselvä, yritämme selvittää.

Toimistolla on mahdollisuus yhteisen pöydän äärellä nauttia kahvia ja teetä ja napostella purtavaa, suolaista ja makeaa, pientä maksua vastaan.

Lämpimästi tervetuloa!

Perinnekasvipäivä Seurasaarella

11.9. klo 12.00-16.00

Ohjelmassa esitelmä, sadonkorjuuta ja maataiskasvien esittelyä.

Järjestäjät: Maatiainen ry, Seurasaaren ystävät ry ja Seurasaaren ulkomuseo

Afrikan puutarhoista ja maasaiden karjanhoidosta

27.10. klo 18. Aune Kämäräisen kuvaesitelmä Tansaniassa näkemästään.

Maatiaisien ideointi-ilta

torstaina 11.11.2010 klo 18.00

Maatiaisien toimistossa,
Stenbäckinkatu 8, 00250 Helsinki

Hyvät jäsenet, tulkaa mukaan ideoimaan Maatiaisien toimintaa. Tervetuloa mukaan myös te, jotka haluatte osallistua näiden ideoiden toteuttamiseen. Kahvitarjoilu!

puutarhavinkkejä

ELMA Helsingin maaseutumessut

26.-28.11.2010

Helsingin messukeskuksessa.

Vuoden 2011 maatiiseläin julkaistaan virallisesti ELMA -maaseutumessuilla perjantaina 26.11.2010.

Vuoden 2010 maatiiseläin tumma pohjamehiläinen (*Apis mellifera mellifera*) luovuttaa maatiiseläimen tittelin seuraavalle vuoden maatiiseläimelle. Messuilla on tämänhetkisen tiedon mukaan Maatiaisien osasto, herbaarionäytteitä ja Dina Samanletdinin ahvenanmaanlampaita.

Eläimistä, kasvioista, eläinlääkintään perinteisesti käytetyistä rohdoista ja talkoista kiinnostuneet Maatiaisien jäsenet toivotetaan tervetulleiksi messutalkooryhmään ja kaikki jäsenet messuille! Toistaiseksi avoinna on paikka näyttelymiseen taipuvaiselle aikuiselle tai lapselle, joka haluaa pukeutua mehiläisasiin. Ilmoittaudu: toimisto@maatiainen.fi.

Virolaisen yrttigurun ja fytotherapeutin
Tiiu Väinsaaren yrtiluento

- päivämäärä ei vielä selvillä.

Minun puutarhani

Ke 6.10.2010 kello 18.00 alkaen

Sarja, jossa Maatiaisen jäsenet kertovat ja näyttävät kuvia puutarhastaan, jatkuu.

Siirtola-puutarhan omistaja Maija Manninen kertoo omasta puutarhastaan Helsingin Ruskeasuolla valokuvien kera. Tervetuloa katselmaan kesäisiä kuvia talven keskellä ja vaihtelevaan puutarhavinkkejä.

Kasvinsuojeluilta ke 13.10.2010

Pentti Alanko kertoo kasvinsuojelusta

Kasvit elävät ulkoisten olosuhteiden armoilla. Joskus säät suosivat ja toisinaan olosuhteet ovat kasveille sietämättömät. Stressaantuneella kasvilla on usein sille sopimattomat olot. Ihmisillä on vääriä käsityksiä kasvien suojelusta ja he haluavat usein liian helposti tuhota kärsivät kasvit, mutta eihän sairasta ihmistäkään heti mestata.

Tule kuulemaan lisää ja keskustelemaan!

Maatiainen – Det lantliga kulturavet ry:n

syyskokous

järjestetään la **20.11.2010**
alkaen **13.00**

yhdistyksen toimistossa Stenbäckinkatu 8, 00250 Helsinki.

Kokouksessa käsitellään sääntömääräiset syyskokousasiat

Kokouksen jälkeen katsotaan matkakuvia Maatiaisen Bulgarianmatkalta.

Tervetuloa!

Timo Rantakaulio, puheenjohtaja
Juhan Savander, varapuheenjohtaja

Maatiaisien kirja- ja monistevälitys

<i>Alanko P. & Lagerström M. Havupuut ja –pensaat. Tammi 2006. 200 s</i>	32,20
<i>Alanko P. Koristepuut ja pensaat. Tammi 2003. 168 s</i>	21,00
<i>Alanko P. & Kahila P. Köynnöskasvit. Tammi 2003. 231 s</i>	32,00
<i>Alanko P. Perennat. Tammi 2007. 500 s.</i>	61,00
<i>Alanko P. Pieni vihreä kirjani. Tammi 2007. 167 s.</i>	13,30
<i>Alanko P.& Lagerström M. Puutarhan koristepensaat. Tammi 2009. 287s</i>	34,00
<i>Alanko P.& Joy P.& Kahila P.& Tegel S. Suomalainen ruusukirja. Tammi 2009.</i>	37,00
<i>Cajander R. Puutarhan parhaat perhoskasvit. Maahenki 2008.175 s.</i>	37,00
<i>Cajander R. Luontopiha - Ympäristöystävällinen piha ja puutarha. Minervakustannus 2010. 220 s.</i>	29,90
<i>Hassinen K. Maatiaisien matkassa. Maahenki 2006. 89 s</i>	25,00
<i>Kasvi A. & Laine S. Arnon keittiökasvit. Tammi 2008. 247 s.</i>	34,60
<i>Krannila A. & Paalo A. Omenapuu. Multikustannus 2009. 191 s.</i>	35,00
<i>Niemelä T. Opas pienkanalan hoitajalle. Suomen Siipikarjaliito 2004. 95 s</i>	30,00
<i>Paalo A. Japanilaistyylinen puutarha suomalaisittain. Tammi 2006. 204 s</i>	37,00
<i>Paalo A. Kukkaruokaa. Multikustannus 2009. 264 s</i>	30,00
<i>Paalo A. Peruna. Multikustannus 2007. 159 s</i>	24,00
<i>Peltola R. & Koivu V. Pionit. Tammi 2007. 280 s</i>	39,80
<i>Rautio P. Kauniit löytöruusut. Suomen ruususeura 2009. 62 s</i>	10,00
<i>Rautio P. Suomen ruusut. Otava 2009. 172 s.</i>	42,00
<i>Rekilä-Aaltonen A. Syö itsesi suomalaiseksi. Perinnepirtti Oy. 136 s</i>	30,00
<i>Rönnblom E. Puutarhan vuodenajat. Tammi 2008. 272 s</i>	33,30
<i>Saario M. Kotipuutarhan marjat ja hedelmät. Tammi 2008. 247 s.</i>	34,60
<i>Savikko S. Isoäidin puutarhavuosi – neuvoja joka kuukaudelle. Helmikustannus 2006. 128 s</i>	33,00
<i>Somersalo I. - Mattila P. – Tuomisto H. – Haimi H. Härkäpapua sarvista. Multikustannus 2006. 192 s</i>	33,00

Tietoa maaseudun ihmisistä, maisemasta, kylätoiminnasta ja eläinten lajinmukaisesta hoidosta Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja

<i>Högbacka R. 1995. Naisena maaseudulla. 41. 149 s</i>	3,00
<i>Rouhiainen V. 2000. Maaseudun nuoret miehet. 69. 66 s</i>	3,00
<i>Kupiainen H. 1997. Savotta - Suomen kulttuurimaisema. 56. 103 s</i>	3,00
<i>Schepel I. 1996. Luonnonmukaisen tuotannon ympäristöarvot. 32. 39 s</i>	3,00
<i>Lahtinen E. 1998. Kylätoiminnan menestystekijät. 62. 160 s</i>	3,00
<i>Laamanen K. 1999. Kylätoiminta murroksessa. 65. 54 s</i>	3,00
<i>Krötzl H. 1997. Lajinmukaiset karsinat. 57. 38 s</i>	3,00
<i>Hörning B. 1997. Sikojen lajinmukainen hoito. 54. 172 s</i>	3,00
<i>Sirkkala R. 1995. Kylätoiminnasta sosiaaliseen yrittäjyyteen. 7. 140 s</i>	3,00

Opas ja niksivihkosia:

Kulotus. Opas- ja niksivihkonen. Julk. Paimion seudun ympäristöyhdistys. Hinta 1,50 € + postimerkin hinta. Tilaukset: viri.teppo-parna@kolumbus.fi, p. 050 528 0670.

Niitto. Opas- ja niksivihkonen. Julk. Paimion seudun ympäristöyhdistys. Hinta 1,50 € + postimerkin hinta. Tilaukset: viri.teppo-parna@kolumbus.fi, p. 050 528 0670.

Raivaus. Opas- ja niksivihkonen. Julk. Paimion seudun ympäristöyhdistys. Hinta 1,50 € + postimerkin hinta. Tilaukset: viri.teppo-parna@kolumbus.fi, p. 050 528 0670.

Riukuaita. Opas- ja niksivihkonen. Julk. Paimion seudun ympäristöyhdistys. Hinta 1,50 € + postimerkin hinta. Tilaukset: viri.teppo-parna@kolumbus.fi, p. 050 528 0670.

Maatiainen - Det lantliga kulturavet ry

Yhdistyksen hallitus 2009

Puheenjohtaja
Timo Rantakaulio

Toiminnanjohtaja
Maija Manninen

Hallituksen jäsenet

Pentti Alanko
Riku Cajander
Laura Murto
Tiina Notko
Terhi Koivisto
Sinikka Koskinen
Pertti Pyhtilä
Juhan Savander

Varajäsenet

Terhi Arell
Minna Kärkkäinen
Ilmari Majuri
Dina Samaletdin

Toimintaryhmät - Yhdistyksen sääntöjen puitteissa pitkälti itsenäisesti toimivia ryhmiä, joihin voi ottaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla. Toimintaryhmien yhteyshenkilöt keskustelevat kanssasi ryhmän alaan liittyvistä asioista.

1 Maatiaismatkat

Anne Paalo

2 Siemenet

Anja Alanko
Riku Cajander
Pirkko Kukkola
Anna Lassila
Juhan Savander

3 Näyttelyt

Anja Alanko
Terhi Koivisto
Sinikka Koskinen
Iris Lundqvist
Maija Manninen

4 Taimipäivät

Riku Cajander
Pirkko Kahila
Terhi Koivisto
Leena Saario

5 Maisemat

Leena Saario,
perinnemaisemavastaava
Pentti Alanko
Sinikka Koskinen
Leena Saario

6 Maatiaiseläimet

Timo Rantakaulio
Dina Samaletdin
Ilmari Majuri

7 Maatiaisruoka

Anja Alanko
Eija Kunnari

8 Paikallistoiminnan tukiryhmä

Laura Murto
Peter Tigerstedt

9 Etelä-Savon ryhmä

10 Pirkanmaan ryhmä

Erkki Lehtimäki

11 Pohjois-Karjalan ryhmä

Tuovi Mutanen

12 Varsinais-Suomen ryhmä

Keijo Luoto

13 Museoryhmä

Anja Alanko
Hannu Huvinen
Pertti Pyhtilä
Timo Rantakaulio
Annmaj Rönning

14 Yhdistyksen kotisivut

Keijo Luoto

15 Mehiläisryhmä

Aimo Nurminen
Lassi Kauko

Yhteystiedot

Alanko Anja	09 557 263	anja@musku.net
Alanko Pentti	0400 937 367	pentti@musku.net
Arell Terhi	040-519 4949	terare@gmail.com
Huvinen Hannu		hannu.huvinen@helsinki.fi
Cajander Riku	050 561 6920	riku.cajander@luukku.com
Kahila Pirkko	045 671 0029	pirkko.kahila@saunalahti.fi
Koivisto Terhi		terhikoivisto@hotmail.com
Koskinen Sinikka	050 340 3621	sinikka.m.koskinen@hel.fi
Kukkola Pirkko	040 512 8327	siemen@maatiainen.com
Kämäräinen Aune	050 3255 334	aune.kamarainen@kolumbus.fi
Kärkkäinen Minna	0400 596 085	minna@musku.net
Lassila Anna	041 507 6574	lassila.anna@luukku.com
Lehtimäki Erkki	040 877 5057	erkki.lehtimaki@kolumbus.fi
Luoto Keijo		keijo.luoto@gmail.com
Lundqvist Iris	044-537 2192	iris.lundqvist@kolumbus.fi
Majuri Ilmari	040 410 5202	ilmari.majuri@gmail.com
Manninen Maija	041 545 7317	maijaemanninen@gmail.com
Murto Laura	050 563 1330	laura.murto@gmail.com
Mutanen Tuovi	044 257 1660	tuovi.mutanen@pp.inet.fi
Notko Tiina	044 2961 723	tiina.notko@gmail.com
Nurminen Aimo	0400-520712	aimo.nurminen@pp.inet.fi
Paalo Anne	050 570 6105	anne.paalo@kolumbus.fi
Pyhtilä Pertti	040 583 8910	perttipyhtila@gmail.com
Rantakaulio Timo	040 846 5571	timo.rantakaulio@helsinki.fi
Rönning Annmaj		annmaj.ronning@pp.inet.fi
Saario Leena	041 545 7387	leena.saario@hotmail.com
Samaletdin Dina	050 555 5143, 0440 999 361	dina.samaletdin@nordea.com
Savander Juhan	0400 165 531	juha.savander@gmail.com
Tigerstedt Peter	050 5641 717	peter.tigerstedt@helsinki.fi

Tässä numerossa

- 1 **PÄÄKIRJOITUS** Ihminen, yhteisö ja maisema – lähidemokratiaa - onko sitä? / Timo Rantakaulio
- 2 **MILJOONA RUUSUA JA MUITA BULGARIAN IHMEITÄ** Havaintoja Maatiaisen keväiseltä matkalta / Aune Kämäräinen
- 12 **MAATIAISKANOJEN MATKASSA HÄMEESSÄ** Maatiaisen kotimaanraportti
- 18 **PUUTARHAKASVIEN LUONTAISET KASVIYHTEISÖT** / Wilhelmiina Hämäläinen
- 20 **POHJOISMAISEN MEHILÄISEN emonkasvatusta** / Aimo Nurminen
- 22 **TOIMISTON KUULUMISIA HEINÄKUULTA 2010** / Maija Manninen
- 23 **PAIMIOLAISET ILOITSIVAT HUOMIONOSOITUKSESTA**
- 24 **SIEMENKUULUMISIA!** / Anna Lassila
- 26 **ISÄNTIEN OSA** / Hannu Huvinen
- 28 **LEPAA JUHLI KOMEASTI 100 VUOTTAAN** / Aune Kämäräinen
- 32 **MAATIAISKANAT** Ajankohtaisia hoitotoimia kanankasvattajille / Tarja Ojanne
- 34 **** MAATIAISKANAHAN ON JO LUOMUA! **** Suomalaisen maatiaiskanan säilytysohjelman kesäpäivät 19.6.2010 Lopen Pappilanpuistossa / Tarja Ojanne (Niemelä)
- 37 **MAATIAISASTERIT JA SYYSASTERIT – väriä loppukesään** / Pirkko Kahila
- 40 **KUKKANIITTY - yritysten ja erehdysten kautta!** / Aune Kämäräinen
- 44 **JÄSENPALSTA**
- 46 **TAPAHTUMIA**
- 48 **MAATIAISEN KIRJA- JA MONISTEVÄLITYS**

Liity jäseneksi! Voit liittyä jäseneksi maksamalla jäsenmaksun 25 € yhdistyksen tilille Aktia 405500-114419. Kirjoita viestikenttään UUSI JÄSEN sekä nimesi ja osoitteesi.

Jäsenet saavat alennusta siemenhinnoista ja neljä kertaa vuodessa ilmestyvän Maatiainen-lehden. Sen ensimmäinen numero sisältää siemenluettelon.

Maatiainen – det lantliga kulturavret ry. Stenbäckinkatu 8, 00250 Helsinki puh: 09-477 5331 toimisto@maatiainen.fi www.maatiainen.fi.